

लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट विशलेषण तथा बजेट अडिट कार्यक्रमको प्रतिवेदन

जिल्ला विकास समिति स्याङ्जाको आ.व.०७१/७२ लैङ्गिक बजेट परीक्षणमा सहभागिहरु

१. परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

नेपाल सरकारले विभिन्न सरकारी निकायहरूबाट उपलब्ध गराईने सेवा तथा कार्यक्रमहरूको विशेष गरी स्थानीय निकायहरूलाई विगत वर्षहरूमा राज्यबाट उपलब्ध गराईएका साधन र श्रोतहरूको पहुँच हुनेखाने र टाठाबाठाहरूमा मात्र सीमित रहेको महसुस गरी प्रजातन्त्र प्राप्तीको उपहार स्वरुप महिला तथा गरीब, पछाडि परेको वर्ग र समुदायका जनतालाई आभास दिलाउने उद्देश्यका साथ लैङ्गिक बजेट परिक्षण कार्यविधि २०६४ जारी गरेको थियो । निर्णय अधिकार, सहभागिताको अधिकार तथा साधन श्रोतमा विपन्नको पहुँच नभएको कारण नेपालमा १० वर्षे लामो युद्धको सामना गर्नु परेको थियो । स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन २०५५ र नियमावली २०५६ ले व्यवस्था गरेको विकेन्द्रिकरणको मर्म र भावना अनुसार अधिकारको निक्षेपण राम्रोसंग हुन नसकेको हुनाले अधिारको खोजिका लागि सचेत जनताहरू संगठित हुदै आए र राजनीतिक परिवर्तन पछि देश अहिले संघीय गणतन्त्र बन्न पुगेको छ । पिछडिएको वर्ग, जाति लिङ्गको अधिकारको सुनिश्चितताका लागि नेपाल सरकारले लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति २०६६ जारी गरेको छ । यस नीति अनुसार देशका सबै मन्त्रालय, विभाग, क्षेत्रीय कार्यालयहरू, जिल्ला स्तरमा जिविस, विषयगत कार्यालयहरू, नगरपालिकाहरू, गाउँ विकास समितिहरू, गैरसरकारी संघ संस्थाहरू आदि निकायहरूमा लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण पद्धती अनुसार कार्यक्रमहरू निर्माण गर्ने, कार्यान्वयन गर्ने, अनुगमन गर्ने, लाभको सुनिश्चितता गराउने कुरामा यो नीतिमा व्यवस्था गरिएको छ । सबै मन्त्रालय, विभाग, कार्यालयहरूमा लैङ्गिक सम्पर्क व्यक्तिको व्यवस्था हुनु पर्ने, उजुरी सुन्ने डेस्कको व्यवस्था, सेवा सुविधामा सरलता हुनु पर्ने, सरकारी कार्यालयहरू सेवा दायी निकाय भएकोले सेवा ग्राही जनतालाई छिटो छरितो र पारदर्शि रुपमा सेवा दिनु पर्ने यस नीतिमा उल्लेख गरिएको छ ।

स्याङ्जा जिल्लामा जापानी सहयोग नियोग जाईका (JICA) को आर्थिक तथा प्रविधिक सहयोगमा लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण तथा सामाजिक समावेशीकरण परियोजना (GeMSIP) विगत सन् २००९ देखि २०१४ सम्म ५ वर्षे परियोजना लागु भएको र यस परियोजनाले १० गाविस र २ नगरपालिकाका २/२ वटा वडाहरूमा कार्यक्रम लागु गरिएको थियो । नेपाल सरकार संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयले तयार गरेको नीति अनुसार स्याङ्जा जिल्लाको लैङ्गिक उत्तरदायी तथा सामाजिक समावेशीकरण बजेट विश्लेषण पहिलो पटक मिति २०६९/४/८,९ र १० गते तीन दिन सम्म गरिएको थियो । यस कार्यका लागि विज्ञको रुपमा जोसिप परियोजनाका कर्मचारीहरू, जापानी विज्ञ टोलिका प्रमुख सल्लाहकारको प्राविधिक सहयोगमा यो विश्लेषण कार्य सम्पन्न गरिएको थियो ।

यस कार्यका लागि जिल्ला विकास समितिले निरन्तरता दिदै आएको छ । त्यसै गरी यस वर्ष आ.व.०७१/७२ को जिल्ला विकास समितिले आफुले दिएको सेवा सम्बन्धि लैङ्गिक विश्लेषण गर्ने जिल्ला विकास समितिका कर्मचारीहरूबाट नै स्व-लेखाजोखा गरिएको थियो । लक्षित वर्ग पिछडिएको समुदायको पहुँच सहज हुनु पर्ने, सेवामा पारदर्शिता कायम हुनु पर्ने भएकोले पनि गत वर्ष आफ्नो सेवा दिने पद्धती, नीति नियम, निर्णय प्रकृया, अनुगमन मूल्याङ्कन गर्ने कार्यमा लैङ्गिक तथा सामाजिक रुपमा समान सहभागिता भए नभएको

अवस्था विश्लेषण गर्नका लागि यस जिल्लामा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण कार्यान्वयन समिति (लैससास कास)को गठन भएको छ । यस समितिको सहभागितामा जिविसका कर्मचारीहरु सहित जिल्ला विकास समितिको योजना तर्जुमा प्रकृत्यामा स्वमूल्याङ्कन गर्ने कार्य गरिएको थियो । यसका आधारमा आगामि दिनमा प्राप्त कमि कमजोरीहरुलाई सुधार गर्ने, सकारात्मक पक्षहरुलाई अभि बढी प्रभावकारी बनाउनका लागि यो विश्लेषण गरिएको हो ।

१.२ उद्देश्य

- लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट विष्लेषण र लैङ्गिक बजेट अडिटको अवधारणा बारे सरोकारवालाहरुको बुझाईमा एक रुपता ल्याउने,
- संस्थागत प्रणाली र कार्यक्रम निर्माण कार्यमा जिविसले कसरी लैससासलाई समाहित गर्दछ, त्यसबारेमा थाहा पाउने,
- जिविसको लैससास अभ्यासको स्व:लेखाजोखा सञ्चालन गर्ने,
- जिविसको लैससास अभ्यासको सबल पक्ष र दुर्बल पक्ष पहिचान गर्ने र
- लैससास कार्ययोजना तयार पार्ने र सुधार ल्याउन सिफारिस गर्ने ।

१.३ विधि र प्रकृत्या

१.३.१. तयारी चरण

लैङ्गिक बजेट र बजेट परीक्षण सम्बन्धि अभिमुखिकरण २०७२ कार्तिक २२ गते गरिएको थियो । जसमा लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट विश्लेषण र बजेट परीक्षण सम्बन्धि अवधारणा सहभागिहरुलाई गराईएको थियो । यसमा सहभागिहरु लैससास कासका पदाधिकारीहरु, जिल्ला विकास समिति र जिल्ला प्राविधिक कार्यालयका सबै कर्मचारीहरु रहेका थिए । लैससास बजेट परीक्षणका लागि जिल्ला विकास समितिका शाखा प्रमुखहरु लैससास कासका पदाधिकारीहरु रहेको एक कार्य दल गठन गरिएको थियो । उक्त कार्यदलले आवश्यक पर्ने दस्तावेज र सुचना संग्रह गर्ने कार्य गरिएको थियो । जिल्ला विकास समितिका कर्मचारीहरु संगै बसेर विश्लेषणका क्रममा गरिने कार्यहरुका बारेमा १ घण्टा छलफल गरी पूर्व तयारीका लागि गर्नु पर्ने कार्यहरु पुरा गरिएको थियो । जसमा नेपाल सरकार संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयबाट तयार गरिएको लैससास बजेट परीक्षण कार्यविधि २०६८ मा व्यवस्था भए अनुसारका विषयबस्तु र सुचकहरुका बारेमा जिल्ला शासन विज्ञ, विषय विषय विशेषज्ञले जानकारी गराईएको थियो ।

१.३.२. कार्यान्वयन: जिविसको लैङ्गिक उत्तरदायि तथा सामाजिक समावेशीकरण अवस्थाको विश्लेषण गर्नका लागि जिल्ला स्तरीय लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण कार्यान्वयन समितिका पदाधिकारीहरु र जिल्ला विकास समितिका सम्बन्धीत सबै शाखा प्रमुख कर्मचारीहरुको सहभागितामा लैससास स्व:लेखाजोखा कार्यशाला मिति २०७२/०७/२२ गते आयोजना गरिएको थियो र कार्यशालाबाटै नतिजा तयार पार्ने कार्य

समपन्न गरिएको थियो । सोही दिन सरोकारवाला सबैको उपस्थितिमा सुचकहरूका बारेमा समीक्षा तथा जानकारी गरे पश्चात बुदागत रुपमा छलफल गर्दै सर्वसम्मत रुपमा अङ्क दिने कार्य गरिएको थियो । टोलिले तयार गरेको सहमति अनुसार सुचकका आधारमा बुँदागत छलफल गर्दै आवश्यक सुधार सहित अन्तिम रुप दिने कार्य गरियो । सहभागिहरू मध्ये ३० जनाले व्यक्तिगत लेखाजोखा गरी सबैको योगफलबाट आएको अङ्कलाई औसत निकाली अन्तिम प्रतिवेदन तयार पारिएको थियो । समुहगत रुपमा तयार भएको राम्रा पक्ष र सुधार गर्नु पर्ने पक्षहरूका आधारमा सरोकारवाला सबै सहभागिहरूको उपस्थितिमा एक वर्षे कार्य योजना तयार गरी गोष्ठीलाई समापन गरिएको थियो ।

२.बिधि

कुनै पनि सन्दर्भका कार्यहरू, योजनाहरू, परियोजनाहरूको समिक्षा, अनुगमन गर्ने विभिन्न विधि र प्रकृयाहरू हुन्छन् जस्तै : सन्दर्भ सामाग्रीको पुनरावलोकन, समूह छलफल, प्रश्नावली, अन्तरवार्ता, अबलोकन, कार्यशाला गोष्ठी । यस कार्यका लागि जिविसले सन्दर्भ सामाग्रीहरूको पुनरावलोकन र कार्यशाला गोष्ठी दुई वटा विधि अपनाएर यो प्रतिवेदन तयार गरिएको हो ।

२.१. सन्दर्भ सामाग्रीको पुनरावलोकन

लैससास विशेषण गर्नका लागि नेपाल सरकारले यस अधि व्यवस्था गरेका स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन २०५५, नियमावली २०५६, जिविस अनुदान निर्देशिका २०६९, सहश्राव्दी विकास लक्षमा उल्लेखित बुँदाहरू, बेईजिङ्ग घोषण पत्र, जिल्ला विकास समितिले तयार गरेको पार्श्वचित्र, जिल्ला विकास समितिले तयार पारेका विनियमहरू, कार्यविधिहरू, जिविसका नीतिहरू, जिविस बोर्डका निर्णयहरू, आ.व. २०७१/७२ को जिल्ला परिषदको योजना पुस्तिका, वार्षिक कार्यक्रम लगायत विभिन्न सम्बन्धित सामाग्रीहरू पुनरावलोकन गर्ने कार्य गरिएको थियो ।

२.२. बैठक/गोष्ठी

जिल्ला स्तरीय लैससास कासका पदाधिकारीहरू, जिल्ला विकास समितिका शाखा प्रमुखहरू र अन्य सम्बन्धित कर्मचारीहरू सबै संगै जिविस हलमा बैठक बसी सक्रिय सहभागितामा मिति २०७२/०७/२२ गते एक दिने गोष्ठी जिविस सभाहलमा सम्पन्न गरिएको थियो । यस कार्यका जिल्ला विकास समितिका विषय विशेषज्ञहरूबाट अवधारणाको बारेमा जानकारी गराईएको थियो भने बजेट विश्लेषण तथा अडिट कार्यका लागि जिल्ला शासन विज्ञ भगवती भण्डारीले विज्ञको रुपमा सहजिकरण गर्नुभएको थियो । सामाजिक विकास अधिकृतले सुचकहरू पढेर सहभागितात्मक रुपमा छलफल गराउदै अङ्कभार दिने कार्य गर्नुभएको थियो ।

३. सहभागि:

यस गोष्ठीमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण कार्यान्वयन समितिका पदाधिकारीहरू, जिल्ला विकास समितिका कर्मचारीहरू गरी ६५ (महिला १९ र पुरुष ४६ मध्ये दलित ४, जनजाती

१) जनाको समावेशी सहभागिता रहेको थियो । पहिलो चरणमा अवधारणा सम्बन्धि अन्तरक्रिया गरिएको थियो भने दोस्रो चरणमा बजेट विश्लेषण र अडिटको काम गरिएको थियो ।

४. स्व:लेखाजोखा

जिल्ला विकास समितिले तयार गरेका नीतिहरु, रणनीतिहरु, योजनाहरु, कार्यक्रम कार्यान्वयन पद्धती, अनुगमन मूल्याङ्कन पद्धती, सेवा ग्राही.जनताको सेवा प्राप्त गर्ने सुविधामा सरलता सम्बन्धमा लैङ्गिक उत्तरदायी तथा सामाजिक समावेशीकरणको अवस्था कस्तो रहेको छ भनी आफ्नो अवस्था आफैँ स्वमूल्याङ्कन गर्ने कार्य मिति २०७२/०७/२२ गते जिल्ला विकास समितिको हलमा सम्पन्न गरिएको थियो । यसरी स्वमूल्याङ्कन गर्दा स्थानीय विकास मन्त्रालयले तयार गरेको लैङ्गिक उत्तरदायी तथा सामाजिक समावेशी बजेट परीक्षण तथा विश्लेषण निर्देशिका २०६८ का आधारमा मूल्याङ्क सूचीलाई प्रयोग गरिएको थियो । स्वलेखाजोखा गर्दा लैङ्गिक बजेट परिक्षणमा ५ वटा मुख्य सुचम र २१ वटा उप सूचकहरुको प्रयोग गरिएको थियो । मुख्य सुचकका आधारमा आएको प्राप्ताङ्क तल उल्लेख गरिएकोछ ।

४.१. स्व:लेखाजोखाको अंक

लैङ्गिक उत्तरदायी तथा समावेशी वर्गीकरण विधि : कार्यक्रम र बजेटको विश्लेषण गर्दा अंकभारको आधारमा वर्गीकरण गरिन्छ । बजेटका प्रत्येक क्रियाकलाप लैङ्गिक तथा समावेशी दृष्टिले कता उन्मुख छ भनी निक्यौल गर्न निम्नानुसार वर्गीकरण गर्ने निर्देशिकामा व्यवस्था भए अनुसार :

(क)	५० प्रतिशत वा सो भन्दा बढी लाभ पुग्ने क्रियाकलाप	प्रत्यक्ष लैससास उत्तरदायी	१
(ख)	२० प्रतिशत भन्दा बढी र ५० प्रतिशत भन्दा कम लाभ पुग्ने क्रियाकलाप	अप्रत्यक्ष लैससास उत्तरदायी	२
(ग)	२० प्रतिशत वा सो भन्दा कम लाभ पुग्ने क्रियाकलाप	लैससास दृष्टिकोणले तटस्थ	३

४.२ स्वलेखाजोखा द्वारा लैससास बजेट विश्लेषण :

क्र. स. १	योजना तथा कार्यक्रमको नाम	प्राप्ताङ्क	विश्लेषणको नतिजा			
			बजेट रु.	प्रत्यक्ष लैससास उत्तरदायी	अप्रत्यक्ष लैससास उत्तरदायी	लैससास दृष्टिकोण ले तटस्थ
१	जिविस अनुदान		५२४१३	✓		
२	स्थानीय शासन तथा सा.वि.का. (LGCDP)		३०९५९	✓		
३	पश्चिम नेपाल		३८४३७		✓	
४	उपेक्षित दलित उत्थान कार्यक्रम		३००	✓		
५	आदिवासी जनजाती कार्यक्रम		१३७	✓		
६	आर्थिक केन्द्र जोड्ने सडक		६२००			✓

७	स्थानीय यातायात (कृषि सडक)		१४४००		✓	
८	सडक बोर्ड कार्यक्रम		२३००			✓
९	औषधी उपचार		८६९			✓
१०	स्थानीय स्तर भो. पु.		११०७२			✓
११	स्थानीय स्तर सडक		२७८३९			✓
१२	ग्रामीण खानेपानी		१२७१०		✓	
१३	भारतीय सहयोग कार्यक्रम		११७४३		✓	
१४	सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम		२३१४४०	✓		
१५	यूवा तथा खेलकुद		८१६	✓		
१६	जिविस कोष		५२५५७	✓		
१७	पर्यटन संस्कृति सम्पदा संरक्षण		१२६३०		✓	
१८	गाविस अनुदान		१००५१३	✓		
१९	गरिबसंग विश्वेश्वर कार्यक्रम		१२८३	✓		
२०	साना सिंचाई कार्यक्रम		८२००			✓
२१	निर्वाचन क्षेत्र विकास कार्यक्रम		१०५००		✓	
२२	निर्वाचन क्षेत्र पूर्वाधार कार्यक्रम		३००००			✓
२३	गुम्बा विकास कार्यक्रम		२००	✓		
२४	स्थानीय निकाय वित्तिय आयोग		४२८		✓	

माथिको तालिकाबाट जिल्ला विकास समितिको गत आ.व. को कूल बजेटको ७१.४९ प्रतिशत प्रत्यक्ष लैङ्गिक, १५.३४ प्रतिशत बजेट अप्रत्यक्ष लैङ्गिक र १३.१६ प्रतिशत बजेट तटस्थ प्रकृतिको रहेको पाईयो । यस तथ्याङ्कले समग्रमा हेर्दा सकारात्मक अवस्था देखिन्छ ।

४.३ लैङ्गिक बजेट अडिटबाट प्राप्त अङ्क तालिका

: लैङ्गिक उत्तरदायी तथा समावेशी बजेट मापनका प्रमुख सूचक र उपसूचकहरू

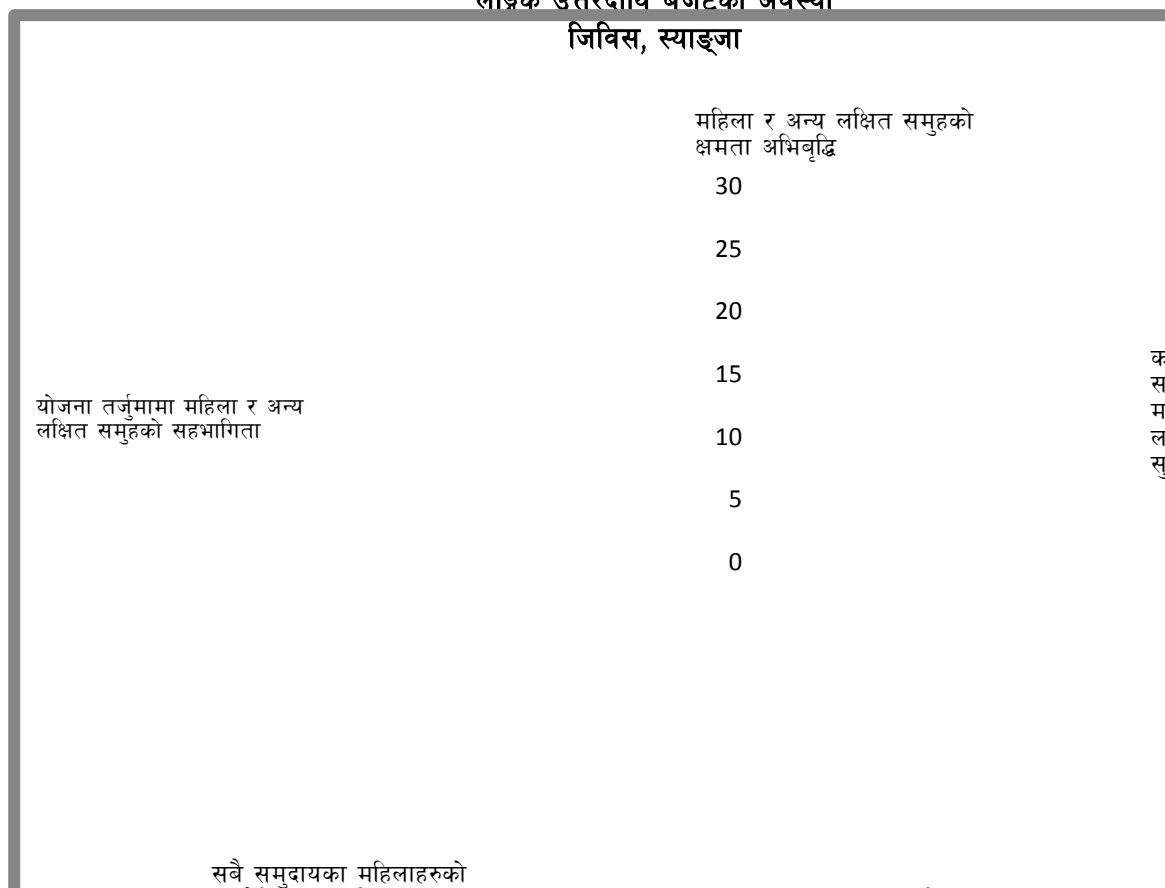
क्र.स.	गुणात्मक सूचकहरू	कुल अङ्क	प्राप्ताङ्क
१	योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा महिला र अन्य सबै लक्षित समुहहरूका सहभागिता	२०	२०
२	महिला र अन्य सबै लक्षित समुहहरूको क्षमता अभिवृद्धि	२०	१३
३	कार्यक्रममा सबै समुदायका महिलाहरूलाई लाभ तथा नियन्त्रणमा सुनिश्चितता	३०	२२
४	सबै समुदायका महिलाहरूको रोजगारी र आय आर्जन अभिवृद्धि	२०	११
५	सबै समुदायका महिलाहरूको समयको प्रयोगमा गुणात्मक सुधार र कार्यबोझमा ल्याउने कमी	१०	६
	जम्मा	१००	७२

४.५ माकुरे जालोमा प्रवृष्टि

माथिको टेबलको तथ्याङ्कलाई माकुरे जालोमा प्रस्तुत गर्दा यस प्रकारको अवस्था देखिन्छ :

लैङ्गिक उत्तरदायि बजेटको अवस्था

जिविस, स्याङ्जा

सबै समुदायका महिलाहरुको

माथिको तालिकाबाट प्रष्ट रूपमा देख्न सकिन्छ की २४ वटा सुचकको करिव ७२ अङ्क प्राप्त गरेको छ । प्रतिसतमा हेर्दा ७२ प्रतिसत लैङ्गिक उत्तरदायी तथा समावेशीकरण भएको देखिएको छ । यसबाट के प्रष्ट हुन्छ भने यस जिविसद्वारा संचालन हुने योजना, कार्यक्रम, नीति निर्माण, अनुगमन, मूल्याङ्कन आदि जस्ता कार्यहरुमा अझ बढी लैङ्गिक उत्तरदायी तथा सामाजिक रूपमा पनि समावेशी बनाउनु पर्ने देखिएको छ । प्राप्ताङ्कको हिसावले ५० प्रतिसत भन्दा बढी अङ्क देखिए तापनि व्यवहारिक रूपमा सुधार गर्नु पर्ने पक्ष प्रशस्त रहेका छन् । त्यसमा पनि कमजोर पक्ष विशेष गरी बुँदा नं. २ महिला र अन्य लक्षित समुदायको क्षमता अभिवृद्धि, बुँदा नं. ३.कार्यक्रममा सबै समुदायका महिलाहरुलाई लाभ तथा नियन्त्रणमा सुनिश्चितता, बुँदा नं.४ मा सबै समुदायका महिलाहरुको रोजगारी र आय आर्जन अभिवृद्धि बढी कमजोर देखिएकोले ती पक्षहरुमा महत्वका साथ कार्यान्वयनमा लगिनेछ । यसका लागि कार्य योजना निर्माण गरी आगामि दिनमा सुधार गर्दै जाने सहभागिहरुबाट प्रतिवद्धता व्यक्त गरिको छ । यसलाई जिल्ला विकास समितिले आगामि दिनमा आत्मसात गरी अगाडि बढ्नु पर्ने महसुस गरिएको छ ।

५. सबल पक्ष र सुधार गर्नु पर्ने पक्षको पहिचान: (समुह छलफलमा सहभागिहरुको सूची अनुसूची ३मा)

१. योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा महिला र अन्य लक्षित समुहको सहभागिता

सबल पक्षहरु	सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरु
स्थानीय निकायको उद्देश्यले महिला र पुरुष बीच समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणका	स्थानीय निकायको नीतिमा महिला र पुरुषको समविकास तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी

कुराहरुलाई समेटेको ।	स्पष्ट दीर्घकालीन सोच वा परिकल्पना तयार गर्नु पर्ने ।
जिल्ला विकास समितिको योजना तर्जुमा प्रकृका विभिन्न चरण र जिल्लाका विषयगत समितिमा लैङ्गिक सम्पर्क व्यक्तिको संलग्नता हुने गरेको ।	महिला र पुरुषबीचको असमानता हटाउन तथा सामाजिक समावेशीकरण बढाउनको लागि जिविसले आफ्नो छुट्टै कार्यनीति र रणनीतिहरु बनाउनु पर्ने ।
महिला र पुरुषबीचको असमानता हटाउन तथा सामाजिक समावेशीकरण बढाउनको लागि संस्थाको निश्चित रणनीति भएको ।	
स्थानीय निकायका पदाधिकारी र कर्मचारीको पदपूर्ति गर्दा सबै जातजाति, वर्ग र समुदायका बिच सामाजिक समावेशीकरण हुने गरी कर्मचारी र पदाधिकारीको प्रतिनिधित्व हुनसक्ने रणनीति लिइएको ।	स्थानीय निकायको निर्णायक तहमा - कर्मचारी/पदाधिकारी) महिलाहरुको समान (५० र ५०) प्रतिनिधित्व गराउनु पर्ने ।
जिल्ला विकास समितिमा लैङ्गिक विकास हेर्ने इकाईको व्यवस्था छ -लैङ्गिक विकास डेस्क वा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण कार्यान्वयन समिति दुवै रहेको) ।	महिला तथा पुरुष कर्मचारीहरुको संख्यामा समानता नभएको । (स्थानीय निकायले नियुक्ति गर्नेको हकमा मात्र लागु हुने)कर्मचारी नियुक्ति नियमित रुपमा गर्न नसकिने भएकोले तत्काल सुधार गर्न पनि नसकिने तर आगामि दिनमा महिलालाई प्राथमिकता दिनुपर्ने ।
कार्यालयमा हुन सक्ने महिला हिंसा नियन्त्रणको लागि आचार संहिता बनाएर लागु गरिएको छ । (स्थानीय स्वायत्त शासन नियमावलीले नै व्यवस्था गरेको)	निर्णायक तहमा महिलाको सहभागिता बढाउनु पर्ने, नेपाल सरकारले निर्माण गरेका नीति, निर्देशिकाहरु नै बाकिने खालका भएकाले महिला सहभागिता बढाउन नीतिगत समस्या रहेको, यसलाई सच्याउनु पर्ने ।
महिला माथी हिंसा भएमा तत्काल सुनुवाइ को व्यवस्था छ ।	
योजनाको कार्यान्वयनमा उपभोक्ता समिति गठन गर्दा ३ वटा मुख्य पद मध्ये १ पदमा महिला अनिवार्य र ३३ प्रतिशत महिला सदस्य हुने पर्ने अनिवार्य व्यवस्था गरिएको ।	महिलाहरुमा संख्यात्मक भन्दा पनि गुणात्मक क्षमताको विकास गर्नु पर्ने ।
वडा नागरिक मञ्च र एकिकृत योजना तर्जुमा समितिमा समेत ३३ प्रतिशत महिला अनिवार्य हुने व्यवस्था गरिएको ।	अनुगमन समितिमा महिलाको सहभागिता बृद्धि गरी ३३ प्रतिशत पुऱ्याउनु पर्ने ।

२. महिलाहरु र लक्षित समुहको क्षमता अभिवृद्धि

सबल पक्षहरु	सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरु
स्थानीय निकायमा महिला पदाधिकारी/ कर्मचारीहरुले क्षमता अभिवृद्धिका लागि समय समयमा तालिमहरु लिने गरेका छन् ।	कर्मचारीहरु महिलाको संख्या बृद्धि गर्नु पर्ने ।
गोष्ठी, सेमिनार, तालिमहरुमा महिला पुरुष, जनजाति सबैलाई सहभागि गराईएको ।	स्थानीय निकायका क्षमता विकास योजनामा लैङ्गिक उत्तरदायी तथा सामाजिक समावेशी बजेट निर्माण एवं परिक्षण नियमित रुपमा गर्न बजेटको व्यवस्था गर्नुपर्ने

	।
उपभोक्ता समितिका महिला तथा लक्षित समुहका पदाधिकारीहरूलाई तालिमको व्यवस्था गरिएको ।	स्थानीय निकायले संचालन गर्ने तालिम तथा क्षमता विकास कार्यहरूमा महिला सहभागिताको सुनिश्चितता बढाउनु पर्ने ।
स्थानीय निकायको क्षमता विकास कार्ययोजना तयार गरेको छ ।	उक्त परिक्षण पश्चात लैङ्गिक तथा समावेशी विषयमा सुधार गर्न क्षमता विकास कार्ययोजनाका लागि पर्याप्त बजेटको व्यवस्था गर्नु पर्ने ।

३. कार्यक्रममा सबै समुदायका महिलाहरूलाई लाभ तथा नियन्त्रणमा सुनिश्चितता

सबल पक्षहरू	सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू
स्थानीय निकायको योजना तर्जुमा गर्दा महिला लक्षित समूहहरूले तयार गरेको कार्यक्रममा आधारित हुन्छ ।	स्थानीय निकायले आफ्नो क्षेत्रका समुदायस्तरका आधारभूत सूचना/तथ्यांक संकलन गर्ने गरेको छ तर सबैको हुन नसकेको ।
स्थानीय स्तरको योजना लक्षित वर्गको सहभागितामा नै छान्ने व्यवस्था गरिएको ।	
स्थानीय निकायको योजनामा महिला लक्षित समूहहरूको लागि छुट्टयाएको न्यूनतम बजेट (१० प्रतिशत सबै जातका महिला)हरूको हितको लागि कार्यक्रम तर्जुमा गरी समयमा नै बजेट खर्च गरिएको छ ।	विपन्ता स्तरीकरण अनुसार योजनाको प्राथमिकीकरणमा जोड दिनु पर्ने ।
	महिलाहरूको लागि शिक्षा सम्बन्धी विशेष कार्यक्रमहरू संचालन गरिनु पर्ने । (जस्तो: अभिभावक शिक्षा, प्रौढ तथा किशोरी कक्षाहरू, साथी शिक्षा, कार्यमूलक प्रौढ शिक्षा, बच्चा देखि बच्चा कक्षा, आदि)।
महिलाका योजनाहरू छनौट गर्दा बस्ति स्तरमा गई योजना ल्याउने गरेको ।	महिलाहरूको लागि कानूनी शिक्षा सम्बन्धी कार्यक्रमहरू संचालन गरिनु पर्ने । (जस्तो: कानूनी हक अधिकार, एकल महिला, पारालिगल समिति गठन र मानव बेचबिखन विरुद्ध कार्यक्रममा छाउपडी प्रथा विरुद्ध कार्यक्रम आदि वारे अनुशिक्षण गर्न)
स्थानीय निकायको योजना कार्यान्वयनबाट लक्षित समुहहरू लाभान्वित भएका छन ।	स्थानीय निकायको योजना तर्जुमा गर्दा लक्षित समुहहरूको प्रतिनिधिहरूको उपस्थितिमा मात्र गरेकोमा बस्ति स्तरमा नै गएर समस्या विश्लेषण गरी उनीहरूकै सक्रिय सहभागितामा तय गर्न सक्नु पर्ने ।
	स्थानीय निकायको योजना तर्जुमा गर्दा महिलालाई प्रत्यक्ष लाभ हुने र महिलाको लागि स्वरोजगारमूलक, आयमूलक र सीपमूलक कार्यक्रमहरू राख्नु पर्ने ।
वार्षिक समिक्षा कार्यक्रमबाट आएका सुझावका आधारमा आगामि वर्षका योजनाहरू छनौट गर्ने	सबैखालका महिलाहरू समावेश भए तापनि अति गरीब महिलाहरू सहभागी हुने अवसर अझ पनि कम रहेकोले

गरिएको ।	उनीहरूको सहभागिताको सुनिश्चितता हुनु पर्ने ।
----------	--

४. सबै समुदायका महिलाहरूको रोजगारी र आय आर्जन अभिवृद्धि

सबल पक्षहरू	सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू
योजना तथा कृयाकलापहरू संचालन गर्दा सबै खालका महिलाहरूलाई सहभागि हुने अवसर प्राप्त हुने गरेको ।	
स्थानीय निकायले संचालन गरेका महिला लक्षित कार्यक्रमबाट आय आर्जन गर्ने अवसर प्राप्त गर्ने गरेका ।	योजना तर्जुमा गर्दा महिलाहरूको आय आर्जन संग सम्बन्धित योजना छनौटमा ध्यान दिनु पर्ने ।
	स्थानीय निकायले संचालन गरेका योजनाबाट श्रृजित रोजगारिका असरहरूमा समान कामको समान ज्याला हुने व्यवस्था गर्नु पर्ने ।

५. सबै समुदायका महिलाहरूको समयको प्रयोगमा गुणात्मक सुधार तथा कार्यबोझमा कमी

सबल पक्षहरू	सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू
जिल्ला विकासले संचालन गरेका योजनाहरूले प्रत्यक्ष लाभ तथा तत्काल फाइदा पुग्ने योजनाहरू संचालन गरी महिलाको कार्यबोझमा कमी ल्याएको ।	
परंपरागत रूपका कार्यहरूमा सुधार ल्याई आधुनिक प्रविधि, नयाँ खेतिबालि आदिको प्रयोग हुदै गएको ।	सामुहिक खेति, व्यवसायिक बाख्रा, बंगुर, अदुवा, बेसार, सुन्तला, कफी आदिको खेति गर्ने मेसिनको प्रयोग बढाउने, उत्पादनमा अधिक वृद्धि ल्याई सहकारीताको विकास गर्नु पर्ने ।
जिल्लामा महिला समन्वय समिति गठन भई महिलाहरूको विकासको लागि तय गरेको कार्यक्रम र बजेटको उपयोगिताको बारेमा अनुगमन गर्ने कार्यमा सक्रिय भूमिका रहेको ।	महिलाका लागि विनियोजित १० प्रतिशत बजेट गुणात्मक सुधारमा खर्च गर्नु पर्ने ।
महिला तथा बालबालिकाहरूको विकासका लागि छुट्टै कोष स्थापना गरिएको ।	लैङ्गिक डेस्कको विकासको लागि बजेटको व्यवस्था नभएकोले सो अनुसार कार्यक्रम पहिचान नगरिएको । त्यस तर्फ सुधार गर्नुपर्ने ।

६ प्रत्यक्ष लैंगिक उत्तरदायी तथा सामाजिक समावेशी बजेट बढाउने उपायहरू र सुझावहरू :

१. ईलाका स्तरबाट परियोजना संकलन गर्दा न्यूनतम सुचनाहरू संकलन गरी वा आयोजना माग फाराम भर्नु पर्ने
२. स्वास्थ्य र चेतना लाइ सगै लिएर कार्यक्रम बनाउन पहल गर्नु पर्ने
३. कार्यक्रमहरू संचालन गर्दा महिलालाई लक्षित गरी कार्यक्रम कार्यन्वयनको लागि निर्णयहरू गर्न पहल गर्नुपर्ने

४. परियोजनाहरु संचालन गर्दा उपभोक्ता समुह मार्फत गर्न प्रयत्न गर्न पर्ने
५. छनौट भैसकेका योजनाको सम्भौता गर्नु भन्दा अगाडी न्यूनतम सुचनाहरु अनिवार्य माग गर्नु पर्ने
६. उपभोक्ता समितिहरुलाई तालिमको अनिवार्य व्यवस्था गर्नु पर्ने
७. बस्ति स्तरबाट माग भई आएका योजनाहरु गविस, ईलाका हुदै जिल्लामा आएका छन भने ति योजनाहरुको सबै कागजातहरु जिल्लामा ल्याउनु पर्ने ।

७. प्रतिवेदन तयारी

कार्यशाला गोष्ठीमा बजेट विश्लेषण गर्दा पुष्ट्याईका प्रसस्त आधारहरु नभएकोले अङ्क प्रदान गर्न गाह्रो भएको, कतिपय सुचकहरु सबै योजनाको प्रकृतिसंग नमिल्ने खालका, असम्बन्धित भएकोले पनि विश्लेषणमा असहज बनाएको थियो । जिल्ला विकास समितिका योजनाहरु करिब १००० को हाराहारमा भएकोले प्रत्येकको विश्लेषण गर्न लामो समय लाग्ने, बस्ति स्तरमा पुग्नु पर्ने अवस्था भएकोले शिर्षकगत मात्र विश्लेषण गरी यो प्रतिवेदन तयार गथरिएको छ ।

८. लैङ्गिक उत्तरदायी तथा सामाजिक समावेशी बजेट परीक्षण

८.१ बिधि

लैङ्गिक उत्तरदायी तथा सामाजिक समावेशी बजेट परीक्षण गर्नका लागि योजनाहरु, परियोजनाहरुको समिक्षा, अनुगमन गर्ने विभिन्न विधि र प्रकृयाहरु मध्ये : **सन्दर्भ सामाग्रीको पुनरावलोकन, समूह छलफल, कार्यशाला गोष्ठी गरिएको थियो ।** यस कार्यका लागि जिविसले लैससास कासका पदाधिकारीहरु, जिल्ला विकास समिति र जिल्ला प्राविधिक कार्यालयका कर्मचारीहरुले समुहगत रुपमा सन्दर्भ सामाग्रीहरुको पुनरावलोकन र कार्यशाला गोष्ठी दुई वटा विधि अपनाएर यो प्रतिवेदन तयार गरिएको छ ।

८.१.१. सन्दर्भ सामाग्रीको पुनरावलोकन

लैससास विशेषण गर्नका लागि नेपाल सरकारले यस अधि व्यवस्था गरेका स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन २०५५, नियमावली २०५६, जिविस अनुदान निर्देशीका २०६९, सहश्राव्दी विकास लक्षमा उल्लेखित बुँदाहरु, बेईजिङ्ग घोषण पत्र, लैससास नीति २०६६, जिल्ला विकास समितिले तयार गरेको पार्श्वचित्र, जिल्ला विकास समितिले तयार पारेका विनियमहरु, कार्यविधिहरु, जिविसका नीतिहरु, जिविस बोर्डका निर्णहरु, गत आ.व. २०७१/७२ को जिल्ला परिषदको योजना पुस्तिका लगायत विभिन्न सम्बन्धित सामाग्रीहरु पुनरावलोकन गर्ने कार्य गरिएको थियो ।

८.१.२. कार्यशाला गोष्ठी

जिल्ला स्तरीय लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण कार्यान्वय समितिका पदाधिकारीहरु, जिल्ला विकास समितिका शाखागत कर्मचारीहरुको सक्रिय सहभागितामा मिति २०७२/७/२२ गते एक दिने कार्यशाला गोष्ठी जिल्ला विकासको हलमा सम्पन्न गरिएको थियो । यस कार्यका लागि स्था.वि.अ., प्रमुख जिल्ला ईञ्जिनियर, योजना अधिकृत, सामाजिक विकास अधिकृत, जिल्ला शासन विज्ञले विशेष सहजिकरण गर्नु भएको थियो ।

गोष्ठीका सहभागीहरुको सुची अनुसुची ३ मा राखिएकोछ ।

९. लैङ्गिक बजेट परिक्षण

जिल्ला विकास समितिले तयार गरेका नीतिहरु, रणनीतिहरु, योजनाहरु, कार्यक्रम कार्यान्वयन पद्धती, अनुगमन मूल्याङ्कन पद्धती, सेवाग्राही.जनताको सेवा प्राप्त गर्ने सुविधामा सरलता सम्बन्धमा लैङ्गिक उत्तरदायी तथा सामाजिक समावेशीकरणको अवस्था कस्तो रहेको छ भनी संघीय मामीला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयले तयार गरेको लैङ्गिक उत्तरदायी तथा सामाजिक समावेशी बजेट परीक्षण तथा विश्लेषण निर्देशीका २०६८ का आधारमा मूल्याङ्क सूचीलाई प्रयोग गरिएको थियो ।

स्व:लेखाजोखाको विस्तृत अंक विवरण अनुसुची ४ मा हेर्नुहोस ।

९.१. लैङ्गिक उत्तरदायी तथा सामाजिक समावेशी बजेट परीक्षण

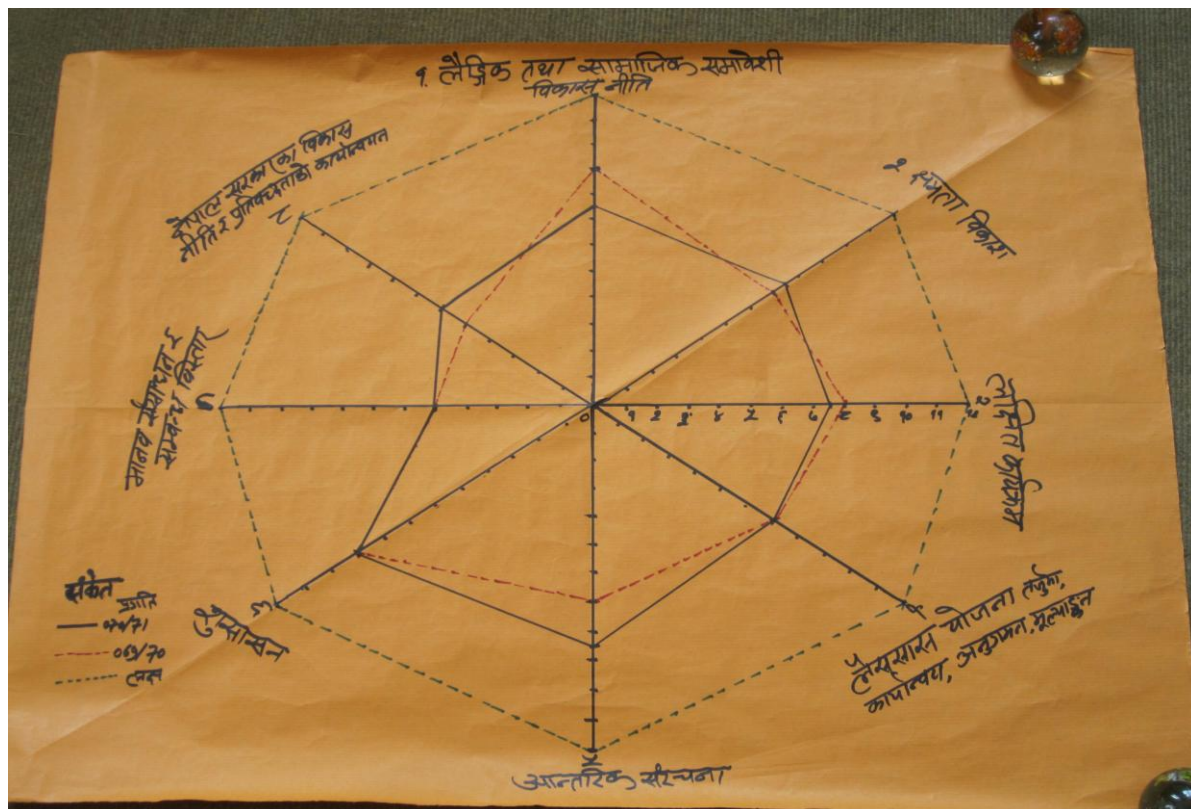
क.स.	सूचक र उप सूचक हरु	कूल अंक	प्राप्ताङ्क अंक
१. स्थानीय निकायको नीतिमा लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशी विकास	१.१, १.२, १.३	१२	८
२. स्थानीय निकायको क्षमता विकास योजनामा लैङ्गिक उत्तरदायी तथा सामाजिक समावेशी कार्यक्रमको मूलप्रवाहीकरण	२.१, २.२, २.३	१२	८
३. लक्षित कार्यक्रम	३.१, ३.२, ३.३	१२	६
४. लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशी योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्यांकन	४.१, ४.२, ४.३	१२	५
५. आन्तरिक संरचना	५.१, ५.२, ५.३	१२	८.५
६. सुशासन	६.१, ६.२, ६.३	१२	१०.५
७. मानव संसाधन र सम्बन्ध विस्तार	७.१, ७.२, ७.३	१२	६
८. नेपाल सरकारका सामाजिक समावेशीका विकासका नीति र प्रतिवद्धताहरुको कार्यान्वयन	८.१, ८.२, ८.३	१२	५.५
	जम्मा	९६	५७.५

माथिको तालिकाबाट प्रष्ट रुपमा देख्न सकिन्छ की ९६ वटा सुचकको ५८. अङ्क प्राप्त गरेको छ । प्रतिसतमा हेर्दा ६०.४१ प्रतिसत लैङ्गिक उत्तरदायी तथा सामाजिक समावेशीकरण भएको देखिएको छ । यसबाट के प्रष्ट हुन्छ भने यस जिविसद्वारा संचालन हुने योजना, कार्यक्रम, नीति निर्माण, अनुगमन, मूल्याङ्कन आदि जस्ता कार्यहरुमा अझ बढी लैङ्गिक उत्तरदायी तथा सामाजिक रुपमा पनि समावेशी बनाउनु पर्ने देखिएको छ । प्राप्ताङ्कको हिसावले ५० प्रतिसत भन्दा बढी अङ्क देखिए तापनि ब्यवहारिक रुपमा सुधार गर्नु पर्ने पक्ष प्रशस्त

रहेका छन् । यसलाई जिल्ला विकास समितिले आगामि दिनमा आत्मसात गरी अगाडि बढ्नु पर्ने महसुस गरिएको छ ।

९.२. परीक्षणको नतिजा माकुरे जालोमा प्रस्तुत

आ.व. ०७०/७१ र ०७१/७२ को लैउसास परीक्षणको तुलनात्मक नतिजा

१०. सबल पक्ष र सुधार गर्ने पक्षको पहिचान

१. योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा महिला र अन्य लक्षित समुहको सहभागिता

सबल पक्षहरू	सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू
स्थानीय निकायको उद्देश्यले महिला र पुरुषबीच समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणका कुराहरूलाई समेटेको ।	स्थानीय निकायको नीतिमा महिला र पुरुषको समविकास तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी स्पष्ट दीर्घकालीन सोच वा परिकल्पना तयार गर्नु पर्ने ।
जिल्ला विकास समितिको योजना तर्जुमा प्रकृका विभिन्न चरण र जिल्लाका विषयगत समितिमा लैङ्गिक सम्पर्क व्यक्तिको संलग्नता हुने गरेको ।	महिला र पुरुषबीचको असमानता हटाउन तथा सामाजिक समावेशीकरण बढाउनको लागि जिविसले आफ्नो छुट्टै कार्यनीति र रणनीतिहरू बनाउनु पर्ने ।
महिला र पुरुषबीचको असमानता हटाउन तथा सामाजिक समावेशीकरण बढाउनको लागि संस्थाको निश्चित रणनीति भएको ।	
स्थानीय निकायका पदाधिकारी र कर्मचारीको	स्थानीय निकायको निर्णायक तहमा -

पदपूर्ति गर्दा सबै जातजाति, वर्ग र समुदायका बिच सामाजिक समावेशीकरण हुने गरी कर्मचारी र पदाधिकारीको प्रतिनिधित्व हुनसक्ने रणनीति लिइएको ।	कर्मचारी/पदाधिकारी) महिलाहरुको समान (५० र ५०) प्रतिनिधित्व गराउनु पर्ने ।
जिल्ला विकास समितिमा लैङ्गिक विकास हेर्ने इकाईको व्यवस्था छ -लैङ्गिक विकास डेस्क वा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण कार्यान्वयन समिति दुवै रहेको) ।	महिला तथा पुरुष कर्मचारीहरुको संख्यामा समानता नभएको । (स्थानीय निकायले नियुक्ति गर्नेको हकमा मात्र लागु हुने)कर्मचारी नियुक्ति नियमित रुपमा गर्न नसकिने भएकोले तत्काल सुधार गर्न पनि नसकिने तर आगामि दिनमा महिलालाई प्राथमिकता दिनुपर्ने ।
कार्यालयमा हुन सक्ने महिला हिंसा नियन्त्रणको लागि आचार संहिता बनाएर लागु गरिएको छ । (स्थानीय स्वायत्त शासन नियमावलीले नै व्यवस्था गरेको)	निर्णायक तहमा महिलाको सहभागिता बढाउनु पर्ने
महिला माथी हिंसा भएमा तत्काल सुनुवाइ को व्यवस्था छ ।	
योजनाको कार्यान्वयनमा उपभोक्ता समिति गठन गर्दा ३ वटा मुख्य पद मध्ये १ पदमा महिला अनिवार्य र ३३ प्रतिशत महिला सदस्य हुने पर्ने अनिवार्य व्यवस्था गरिएको ।	महिलाहरुमा संख्यात्मक भन्दा पनि गुणात्मक क्षमताको विकास गर्नु पर्ने ।
वडा नागरिक मञ्च र एकिकृत योजना तर्जुमा समितिमा समेत ३३ प्रतिशत महिला अनिवार्य हुने व्यवस्था गरिएको ।	अनुगमन समितिमा महिलाको सहभागिता बृद्धि र ३३ प्रतिशत हुनु पर्ने ।

२. महिलाहरु र लक्षित समुहको क्षमता अभिवृद्धि

सबल पक्षहरु	सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरु
स्थानीय निकायमा महिला पदाधिकारी/ कर्मचारीहरुले क्षमता अभिवृद्धिका लागि समय समयमा तालिमहरु लिने गरेका छन् ।	
गोष्ठी, सेमिनार, तालिमहरुमा महिला पुरुष, जनजाति सबैलाई सहभागि गराईएको ।	उपभोक्ता समितिका महिला तथा लक्षित समुहका पदाधिकारीहरुलाई तालिमको व्यवस्था सबैलाई गर्नु पर्ने ।
	क्षमता विकास कार्यक्रम र बजेटको बाँडफाँड तथा प्राथमिकीकरण र स्थान छनौटका लागि छलफल गर्ने प्रकृत्यामा महिला र पुरुष सरोकारवालाहरुलाई समान रुपमा सहभागी गराउनु पर्ने । (गाविस स्तरसम्म)
	महिला तथा लक्षित समुहका कर्मचारीहरुको क्षमता अभिवृद्धिका लागि निर्दिष्ट कार्यक्रमहरु (प्राविधिक तालिमहरु, क्षमता विकास तालिम, भ्रमण) केही मात्र छन् । सो अनुसारको बजेट विनियोजन गरिनु पर्ने ।
स्थानीय निकायको क्षमता विकास कार्ययोजना	स्थानीय निकायको क्षमता विकास योजनामा लैङ्गिक

तयार गरेको छ ।	समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण कार्यान्वयन समितिको पदाधिकारी, महिला समन्वय समिति एवं लैङ्गिक तथा समावेशी सम्पर्क व्यक्तिहरुको क्षमता विकासको व्यवस्था गर्नु पर्ने ।
	स्थानीय निकायका क्षमता विकास योजनामा लैङ्गिक उत्तरदायी तथा सामाजिक समावेशी बजेट निर्माण एवं परिक्षण नियमित रुपमा गर्न बजेटको व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
	उक्त परिक्षण पश्चात लैङ्गिक तथा समावेशी विषयमा सुधार गर्न क्षमता विकास कार्ययोजनाका लागि पर्याप्त बजेटको व्यवस्था गर्नु पर्ने ।

३. कार्यक्रममा सबै समुदायका महिलाहरुलाई लाभ तथा नियन्त्रणमा सुनिश्चितता

सबल पक्षहरु	सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरु
स्थानीय निकायको योजना लक्षित समूहहरुले तयार गरेको कार्यक्रममा आधारित हुन्छ ।	स्थानीय निकायले आफ्नो क्षेत्रका समुदायस्तरका आधारभूत सूचना/तथ्यांक संकलन गर्ने गरेको छ तर सबैको हुन नसकेको । -खास गरी बालबालिकाहरु आफै सहभागि भई योजना छनौट गर्ने अवसर कम भएकोले बाल संजालहरु गठन गर्नु पर्ने)
स्थानीय स्तरको योजना लक्षित वर्गले नै छान्ने व्यवस्था गरिएको ।	
स्थानीय निकायको योजनामा लक्षित समूहहरुको लागि छुट्टयाएको न्यूनतम बजेट (१० प्रतिशत महिला, १० प्रतिशत बालबालिका, १५ प्रतिशत सामाजिक बञ्चितकरणमा परेको वर्ग) विनियोजन गरी उनीहरुको हितको लागि कार्यक्रम तर्जुमा गरी समयैमा बजेट खर्च गरिएको छ ।	कार्यक्रम तर्जुमा गर्नु भन्दा अघि समुदायका महिला, बालबालिका, जनजाति, मुशिलम र दलित लगायतका सबै जातजाति र विपन्न वर्गका समूहहरूसंग बसेर समस्या केलाएर मात्र योजना छनौट गर्नु पर्ने । विपन्ता स्तरीकरण अनुसार योजनाको प्राथमिकीकरणमा जोड दिनु पर्ने ।
	लक्षित कार्यक्रमबाट महिलाहरुको स्वास्थ्य सुधार सम्बन्धी विशेष कार्यक्रमहरु संचालन गरिनु पर्ने तर विषगत कार्यालय, गैससहरुबाट मात्र हुने गरेको । (जस्तो:सुत्केरी हुँदाको अवस्था सुधार गर्न, किशोरीहरुको लागि प्रजनन र यौन शिक्षा आदानप्रदान गर्न, एचआईभी एड्स, स्तन क्यान्सर, पाठेघरको क्यान्सर र आङ्ग खस्ने अवस्था सुधार गर्न, स्वास्थ्य शिविरहरु राख्ने)
	महिलाहरुको लागि शिक्षा सम्बन्धी विशेष कार्यक्रमहरु संचालन गरिनु पर्ने । (जस्तो: अभिभावक शिक्षा, प्रौढ तथा किशोरी कक्षाहरु, साथी शिक्षा, कार्यमूलक प्रौढ शिक्षा, बच्चा देखि बच्चा कक्षा, आदि) शिक्षा मार्फत भएको ।

	महिलाहरुको लागि कानूनी शिक्षा सम्बन्धी कार्यक्रमहरु संचालन गरिनु पर्ने । (जस्तो: कानूनी हक अधिकार, एकल महिला, पारालिगल समिति गठन र चेलिबेटी बेचबिखन विरुद्ध कार्यक्रममा छाउपडी प्रथा विरुद्ध कार्यक्रम आदि वारे अनुशिक्षण गर्न)
स्थानीय निकायको योजना कार्यान्वयनबाट लक्षित समुहहरु लाभान्वित भएका छन् ।	स्थानीय निकायको योजना तर्जुमा गर्दा लक्षित समुहहरुको प्रतिनिधिहरुको उपस्थितिमा मात्र गरेकोमा सम्बन्धित समुदायको वस्ति स्तरमा नै गएर समस्या विश्लेषण गरी उनीहरुकै सक्रिय सहभागितामा तय गर्न सक्नु पर्ने ।
	स्थानीय निकायको योजना तर्जुमा गर्दा महिलालाई प्रत्यक्ष लाभ हुने र महिलाको लागि स्वरोजगारमूलक, आयमूलक र सीपमूलक कार्यक्रमहरु राख्नु पर्ने ।

४. लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशी योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्यांकन

सबल पक्षहरु	सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरु
गत वर्षको वार्षिक योजना अनुसार लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशी विकास कार्य योजनाका सबै कृयाकलापहरु सम्पन्न भएका छन् ।	
स्थानीय निकायले आफ्नो क्षेत्रका समुदायस्तरका आधारभूत सूचना/तथ्यांक केही मात्रामा संकलन गर्ने गरेको तर खण्डीकृत तथ्याङ्कको अध्यावधिक गरेको ।	योजना तर्जुमा गर्दा महिला र पुरुष एवं लक्षित समुहहरुको छुट्टा छुट्टै अवस्था विश्लेषण र अवश्यकता पहिचान गर्ने गरिएको छैन र सो अनुसारको कार्यक्रम तय गर्नुपर्ने ।
	स्थानीय निकायले योजना तर्जुमा गर्दा लैङ्गिक उत्तरदायी तथा सामाजिक समावेशी बजेट तर्जुमा प्रक्रिया अबलम्बन गरी कार्ययोजना तयार पार्नु पर्ने ।
कार्यक्रम तथा परियोजना कार्यान्वयन गर्दा सम्बन्धित समुदायका महिला तथा पुरुष वर्गहरुको सक्रिय सहभागितामा गर्ने गरिएको छ ।	
उपभोक्ता समितिले गर्ने कार्यहरुमा महिला तथा लक्षित समुहको सहभागिता छ । साथै उपभोक्ता समितिको अध्यक्ष, सचिव र कोषाध्यक्ष मध्ये कम्तीमा एकजना महिला पदाधिकारी रहेको छ ।	स्थानीय निकायले आफ्नो सम्पूर्ण कार्यक्रममा लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण तथा सामाजिक समावेशीकरण गरी कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न नसकिएकोले त्यस तर्फ ध्यान दिनु पर्ने ।
स्थानीय निकायमा लैङ्गिक विकासका असर अनुगमनको लागि प्रभावकारी नीति तथा पद्धति छ ।	स्थानीय निकायको सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समितिमा महिलाको सहभागिता कम्तीमा ३३ प्रतिशत बनाउनु पर्ने ।
	स्थानीय निकायमा अनुगमन, मूल्याङ्कन गर्दा लैङ्गिक विकासका कार्यक्रमको संचालनबाट महिला र पुरुष तथा विभिन्न जातजातिलाई पुगेको लाभ, असर र प्रभाव विश्लेषण गर्नु पर्ने ।

	अनुगमन तथा मूल्याङ्कनबाट सिकेका पाठहरू कार्यक्रम वा योजना तयार गर्दा समावेश गर्नु पर्ने ।
--	---

५. आन्तरिक संरचना

सबल पक्षहरू	सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू
५.१ लक्षित वर्गका समितिहरूमा निर्देशिमा व्यवस्था भए अनुसारको महिला प्रतिनिधिहरू सहभागि भएको ।	
	आदिवासी जनजाति र दलित वर्ग उत्थानका विकासको लागि गठन भएको समितिको पदाधिकारीहरू, लक्षित समुहहरूको कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन कार्यमा सक्रिय भूमिका बृद्धि गर्नु पर्ने ।
जिल्लामा महिला समन्वय समिति गठन भई महिलाहरूको विकासको लागि तय गरेको कार्यक्रम र बजेटको उपयोगिताको बारेमा अनुगमन गर्ने कार्यमा सक्रिय भूमिका रहेको ।	
महिला विकासको लागि छुट्टै कोष स्थापना गरिएको ।	लैङ्गिक डेस्कको विकासको लागि बजेटको व्यवस्था नभएकोले सो अनुसार कार्यक्रम पहिचान नगरिएको । त्यस तर्फ सुधार गर्नुपर्ने ।
आदिवासी जनजाति, दलित अन्य लक्षित समुहका महिलाहरूको विकासको लागि बजेटको व्यवस्था भएको छ । उनीहरूको आवश्यकता अनुसार कार्यक्रम तर्जुमा गरिएको छ ।	
कम्प्युटरकृत लेखा प्रणाली व्यवस्थापन गरिएको ।	
५.३	जिविस अन्तर्गत लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण कार्यान्वयन समिति गठन भएको तर सक्रिय रूपमा संचालनमा ल्याउनु पर्ने ।
जिल्ला स्रोत अनुमान समिति, गाउँ विकास समिति, एकीकृत योजना तर्जुमा समिति, नगरपालिका एकीकृत योजना तर्जुमा समिति, वडा नागरिक मञ्चहरूमा महिला, बालबालिका तथा अन्य सबै लक्षित समुदायको सक्रिय सहभागिता रहेको छ ।	
	महिला समन्वय समिति, आदिवासी जनजाति जिल्ला समन्वय समिति, दलित वर्ग उत्थान जिल्ला समन्वय समिति, बाल ल्कब जिल्ला समन्वय समितिको गठन गरी स्थानीय निकायको योजना प्रक्रियामा यस्ता समितिको सक्रिय सहभागिताको व्यवस्था भएको तर सुनिश्चितता नभएकोले सुनिश्चितता बढाउनु पर्ने ।

६. सुशासन

सबल पक्षहरु	सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरु
स्थानीय निकायले नियमित रूपमा कार्यक्रमको सार्वजनिक सुनुवाई गर्ने गर्दछ ।	स्थानीय निकायले महिला, बालबालिका सबै जातजातिका विपन्न वर्ग, आदिवासी जनजाति, दलित, मुशिलम, पिछडिएको समुदाय, अपाङ्गता भएको व्यक्तिहरु, जेष्ठनागरिक लगायतलाई सेवा सुविधाहरु छिटो छरितो ढंगबाट उपलब्ध गराउनु पर्ने ।
महिला, बालबालिका र आदिवासी जनजाति, मधेशी, मुशिलम, पिछडावर्ग, दलित, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु, जेष्ठनागरिकलाई लक्षित गरेर राखेको कार्यक्रम तथा बजेट सार्वजनिक हुने गरेको छ ।	
जिविसको समिक्षा बैठकमा महिला, बालबालिका सबै जातजातिका विपन्न वर्ग (आदिवासी जनजाति, दलित मधेशी, मुशिलम, पिछडावर्ग, अपाङ्गता भएको व्यक्तिहरु, जेष्ठनागरिक लगायतलाई लक्षित गरेर कार्यक्रम माथि छलफल गर्ने गरेको छ ।	
स्थानीय निकायको सूचना तथा अभिलेख केन्द्रको विकासको लागि बजेटको व्यवस्था गरेको छ ।	स्थानीय निकायले सूचना तथा अभिलेख केन्द्रमा रहेको खण्डीकृत तथ्यांक र सूचनालाई आधार मानि जिल्ला विकास योजना तर्जुमा गर्नुपर्ने ।
स्थानीय निकायले आआफ्ना क्षेत्रका पन्जीकरणको तथ्यांक अध्यावधिक गर्ने गरेको छ ।	
	स्थानीय निकायमा खण्डीकृत तथ्यांकलाई कम्प्युटरकृत गर्न नसकिएको । सबै तथ्यांकलाई कम्प्युटरकृत गर्नु पर्ने ।
स्थानीय निकायले स्थानीय रेडियो, एफ.एम. र छापा माध्यमद्वारा सूचना प्रवाह गरी जनतालाई सुसुचित गर्ने गरेको छ ।	स्थानीय स्तरमा महिला, बालबालिका सबै जातजातिका विपन्न वर्ग (आदिवासी जनजाति, दलित मधेशी, मुशिलम, पिछडावर्ग, अपाङ्गता भएको व्यक्तिहरु, जेष्ठनागरिक लगायत अन्य लक्षित समुहहरुको सूचना, शिक्षा र संचारको कार्यक्रमको प्रवाहबाट यी वर्गहरुको जनचेतनामा केही मात्रामा भएको अझ बढी गर्नु पर्ने ।
स्थानीय निकायले स्थानीय पत्रकारहरुद्वारा स्थानीय स्तरमा सूचना प्रवाह गर्ने गर्दछ ।	

७. मानव संसाधन र सम्बन्ध विस्तार

सबल पक्षहरु	सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरु
-------------	--------------------------

स्थानीय निकायमा लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशी सम्बन्धी तालिम दिन तथा कार्यक्रमलाई कार्यान्वयन गर्न सक्ने यथेष्ट मानवीय श्रोत भएको ।	
स्थानीय निकायमा मानव संसाधन विकास केन्द्र र इकाई भएको ।	
	स्थानीय निकायले बैदेशिक रोजगारीमा जाने महिलाहरूको क्षमता विकासको लागि कार्यक्रमहरू तय गरी कार्यान्वयन गर्नु पर्ने ।
	श्रोत व्यक्ति (महिला, पुरुष) हरुको सुचीकृत अभिलेख राख्नु पर्ने ।
लैङ्गिक तथा समावेशी विकासको लागि विभिन्न कार्यालयहरूबीच कार्यगत संयन्त्र (संजाल) बनेको छ ।	लैङ्गिक तथा समावेशी विकासको लागि विभिन्न कार्यालयहरूबीच कार्यगत छलफल गरी यस क्षेत्रको विकासको लागि नियमित रूपमा कार्य गर्नुपर्ने ।
	स्थानीय निकायका कर्मचारीहरूले आन्तरिक र बाह्य श्रोत व्यक्तिहरूसंग मिलेर लैङ्गिक तथा सामाजिक प्रभाव सम्बन्धी अध्ययन गर्नुपर्ने ।
	योजना तर्जुमा गर्दा महिलाहरूको व्यावहारिक र रणनीतिक आवश्यकता पहिचान र परिपूर्ति गर्ने विषयमा छलफल गर्नुपर्ने ।
	लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरणका लागि जिल्लाका अल्पकालीन (वार्षिक) र दीर्घकालीन (बहुवार्षिक) योजना तयार गरिनु पर्ने ।
	महिलाहरूको लागि लोक सेवा आयोग पूर्व तयारी कक्षाका लागि तालिमको व्यवस्था गर्नुपर्ने ।

८. नेपाल सरकारका लैङ्गिक तथा सामाजिक विकासका नीति र प्रतिवद्धताहरूको कार्यान्वयन

सबल पक्षहरू	सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू
सहस्राब्दी विकासका लक्ष्यहरू प्राप्त गर्ने कार्यक्रमहरू र सो अनुसारको बजेट विनियोजन गर्ने गरेको ।	सहस्राब्दी विकासका लक्ष्यहरू प्राप्त गर्ने कार्यक्रमहरू र सो अनुसारको बजेट विनियोजन गर्नुपर्ने ।
	सहस्राब्दी विकासका लक्ष्यहरू प्राप्त गर्ने कार्यक्रमहरू र सो अनुसारको बजेट विनियोजन गरी कार्यक्रमहरू समयमै सम्पन्न गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्ने ।
महिला विकासका लागि भएका वेइजिङ्ग घोषणा पत्रका बाह्यवटा प्रतिवद्धताहरूका बारेमा स्थानीय निकायका पदाधिकारीहरू वा कर्मचारीहरूलाई जानकारी भएको ।	महिला विकासका लागि भएका वेइजिङ्ग घोषणा पत्रका बाह्यवटा प्रतिवद्धताहरूका बारेमा स्थानीय निकायका पदाधिकारीहरू वा कर्मचारीहरूलाई जानकारी भए तापनि सोका लागि प्रयाप्त बजेटको व्यवस्था गरिनु पर्ने ।

	महिला विकासका लागि भएका बेइजिङ्ग घोषणा पत्रका बाह्रवटा प्रतिबद्धताहरूका क्षेत्रमा कार्यक्रम तय गरी कार्यान्वयन गर्नु पर्ने ।
	महिला विरुद्ध सबै खाले हिंसा निर्मूल गर्ने कार्यक्रमहरू र सो अनुसारको बजेट विनियोजन गरी कार्यक्रम समयमै सम्पन्न गर्नु पर्ने ।
	लैङ्गिक हिंसा रहित जिल्ला/ नगरपालिका / गाविस घोषणा गर्दै जानु पर्ने ।
	१६ दिने महिला विरुद्ध सबै खाले हिंसा निर्मूल गर्ने कार्यक्रमहरू स्थानीय निकायहरूले संचालन गर्नु पर्ने । हरेक वर्ष अति उत्कृष्ट कार्य गर्ने महिलाहरूलाई सम्मान गर्ने कार्यक्रम गरिनु पर्ने ।
महिला हिंसा विरुद्ध सून्य सहिष्णुता अपनाएको ।	महिला हिंसा विरुद्ध सून्य सहिष्णुता अपनाउने कार्य लाई निरन्तरता दिनु पर्ने ।
संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय बाल अधिकार महासन्धी १९८९ मा गरिएको प्रतिबद्धता कार्यान्वयन गर्न कार्यक्रमहरूमा रकम विनियोजन गरी कार्यक्रमहरू समयमै सम्पन्न गरेको छ ।	स्थानीय निकायबाट समाजमा रहेको विभिन्न जातीगत छुवाछुत सम्बन्धी सामाजिक कुरीती हटाउन कार्यक्रमहरू संचालन गर्दै जानु पर्ने ।
जिविसबाट आदिवासी जनजातीहरूको विकासको लागि कार्यक्रमहरू यी वर्गहरूको सहभागितामा नै संचालन गर्ने गरको ।	महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका भेदभाव उन्मूलन गर्ने महासन्धि कार्यान्वयनका लागि तयार गरिएको राष्ट्रिय कार्ययोजना र संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय सुरक्षा परिषद्बाट पारित प्रस्ताव नम्बर १३२५ र १८२० को कार्यान्वयन राष्ट्रिय कार्ययोजनामा स्थानीय निकायको जिम्मेवारी भनि उल्लेख गरिएका कार्यक्रमहरूमा रकम विनियोजन गरिनु पर्ने ।

११. लैङ्गिक उत्तरदायी तथा सामाजिक समावेशी परिक्षण बाट आएका प्रमुख प्राप्तीहरू

११.१ स्थानीय निकायको नीतिमा लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशी विकास

- वार्षिक योजना निर्माण गरिएको तर आवधिक योजना तयार नभएको, वार्षिक योजना तयार गर्दा लै.उ.सा.स.संवन्धि नीति कार्यनीतिहरू समावेश गरीएको
- स्थानीय निकाय स्वायत्त संस्था हुदाहुँदै पनि कतिपय नीति नियमहरू स्थानिय स्तरमा तयार नभई केन्द्रीय नीति निर्देशनका आधारमा चलेको आफ्नै नीति बनाएर अगाडि नबढेको,
- निर्णायक तहमा महिलाहरूको समान प्रतिनिधीत्व हुन नसकेको
- शिसु स्याहार केन्द्र निर्माण नभएको, महिला तथा पुरुष कर्मचारीको लागि छुट्टाछुट्टै चर्पी भएको,
- महिलाहरूको संवेदनसिलतालाई ध्यान दिईएको जस्तै जोखिमयुक्त कार्यमा नलगाईएको,

- महिला हिंसा घटाउनका लागि स्थानीय स्तरबाट नै आचार संहिता तयार नगरेको ।

११.२ स्थानीय निकायको क्षमता विकास योजनामा लैङ्गिक उत्तरदायी तथा सामाजिक समावेशी कार्यक्रमको मूलप्रवाहीकरण

- लैससास सम्बन्धि कर्मचारीहरुले तालिम पाएको र सरोकारवालाहरुलाई अभिमुखिकरण पनि गरिएको,
- तालिम संचालन गर्दा महिला तथा पुरुष कर्मचारीको समान सहभागितालाई सुनिश्चित गर्न महिला कर्मचारी नै कम भएकोले समान हुन नसकेको,
- उपभोक्ता समीतिमा कम्तिमा ३३ प्रतीशत महिलाको सहभागिता सुनिश्चित गरी तालिम दिने गरीएको,
- क्षमता विकास संबन्धि तालिम उपभोक्ता समितिलाई दिने गरिएको तर सबैलाई दिन श्रोतको अभावले भएको,
- कार्यक्रम तथा बजेट बाडफाइमा महिला र पुरुष विच समान सहभागिता नभएको,
- क्षमता विकास संबन्धि कार्ययोजना तयार भएको,
- लै.स.सा.स उत्तरदायि बजेट निर्माण र परिक्षणको लागि बजेट व्यवस्था नभएको ।

११.३ लक्षित कार्यक्रम

- लक्षित वर्गको खण्डकृत तथ्यांक आशिक रुपमा मात्र विवरण राख्ने गरेको,
- योजना तर्जुमा गर्दा लक्षित वर्ग आफैले छनौट गर्ने गरेको र कार्यान्वयन पनि लक्षित वर्ग बाट नै हुने गरेको,
- लक्षित समुहलाई आधारित बनाएर निर्देशिकाले तोकिए वमोजिम विनियोजन गरिएको बजेट बालबालिकाको हकमा अभिभावकले कार्यान्वय गर्ने गरेको,
- महिला स्वास्थ्य सुधार सम्बन्धि केहि काम भएका,
- महिला शिक्षा सम्बन्धि विशेष काम नभएको, महिलालाई प्रतक्ष्य फाइदा पुग्ने गरी सिपमूलक कार्यक्रमहरु राख्ने गरिएको,
- एकल महिलाहरुको संजाल बनेको र उनीहरुले पनि कार्यक्रम संचालन गर्ने गरेको
- कानुनि हक अधिकार, पारालिगल सम्बन्धि कार्यक्रमहरु संचालन भएको
- स्थानिय निकायको योजना निर्माण गर्दा लक्षित समुको सहभागीता वाट नै हुने गरेको, महिलाको कार्यक्रममा स्वास्थ्य सम्बन्धि कम महत्व दिएको ।

११.४ लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशी योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्यांकन

- खण्डकृत तथ्यांकहरु अध्यावधिक नगरीएको,
- लक्षित वर्गको अवस्था विश्लेषया गरीएको,
- जिल्लाको पार्श्वचित्र तयार भएको, गरिबी नक्शाङ्कन गरिएको,

- लै.उ.सा.स संवन्धिको प्रक्रीयालाई पुर्णरुपमा अवलम्बन गरी कार्ययोजना नवनाईएको,
- उपभोक्ता समितिको मुख्य पदमा महिला रहेको र जम्मा सदस्यको ३३ प्रतिशत महिला रहने कुराले संस्थागत रूप लिएको,
- सम्पूर्ण कार्यक्रममा लै.उ.सा.स. गरी कार्यन्वयन गर्न नसकेको
- सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन समितिमा महिलाहरूको सहभागिता रहेको तर ३३ प्रतिशत नपुगेको,
- कार्यक्रमको प्रभाव र असर लाई विप्लेषण नगरेको,
- अनुगमनका लागि नीति तयार गरेको ।

११.५ आन्तरिक संरचना

- लक्षित,समुह(आदिवासी जनजाती,दलित)मा निर्देशिकाअनुसार सहभागीता गराएको वा भएको,योजना तर्जुमा, कार्यन्वयनमा सक्रिय सहभागीता हुन नसकेको तर महिला समन्वय समितिका पदाधिकारीहरूको सक्रिय सहभागीता रहेको
- महिला बालबालिका विशेषको लागि कोष स्थापना गरीएको, समग्र महिलाको लागि बजेट विनीयोजन गरेको खण्डिकृत रूपमा नभएको र बजेटको पनि अपर्याप्त रहेको, महिला डेस्कको लागि बजेटको व्यवस्था नभएको, कम्प्युटरकृत लेखा प्रणालिलाई प्रयोगमा ल्याईएको
- लै.स.सा.स कार्य समिति गठन गरेको तर जि.वि.स.का सबै कार्यक्रमहरूमा लै.स.सा.स.नीतिअनुरूप पुर्ण रूपमा कार्यन्वयन हुन नसकेको, नियमित रूपमा बैठक हुन नसकेको,
- जि.वि.स.का विभिन्न समितिहरूमा लक्षित समुदाएको प्रतिनिधित्व भएको तर कार्यक्रम कार्यन्वयन र अनुगमनमा सक्रिय सहभागीता हुन नसकेको ।

११.६ सुशासन

- जि.वि.स. वाट सार्वजनिक सुनुवाई गर्ने गरेको,
- लक्षित वर्गको कार्यक्रमको वारेमा छलफल हुने गरेको,
- कार्यक्रम सार्वजनिक गरेको,
- समयमै सेवा सुविधा उपलब्ध गराएको
- खण्डिकृत तथ्याकहरू आदिवासी जनजातीहरूको अद्यावधिक गरिएको, बाँकी अरुको नगरिएको,
- लक्षित वर्गको अवस्था विश्लेषण नगरिएको, सो अनुसार कार्यक्रम तयार नगरिएको,
- लैमुसास प्रकृया अवलम्बन गरि पूर्ण रूपमा कार्ययोजना तयार गर्न नसकेको,
- रेडीयो एफ एम र छापा माध्यमवाट सुचना प्रवाह गरिएको यस वाट लक्षित वर्गको केहि मात्रामा जनचेतना बृद्धी भएको विकास प्रकृत्यामा सहभागिता बृद्धी भएको ।

११.७ मानव संसाधन र सम्बन्ध विस्तार

- लैससास सम्बन्धि अभिमुखीकरणको लागि मानविय श्रोत रहेको,
- प्रशिक्षकको लागि जनशक्ती तयार भैसकेको,

- मानव संशाधन इकाइ गठन भएको,
- वैदेशीक रोजगारमा जाने महिलाहरुको लागि क्षमता विकास कार्यक्रम तय नभएको,
- श्रोत व्यक्ति सुचिकृत नगरिएको
- कार्यलयहरु विच समन्वय भएको,
- लैमुसास विकासको लागि कार्यालय विच पर्याप्त छलफल र समन्वय हुन नसकेको,
- लैससास सम्वन्धि अभिमुखिकरण तालिम कार्यक्रम संचालन भएको
- योजना तजुमा गर्दा महिलाहरुको व्यवहारिक र रणनितिक आवश्यकताको वारेमा छलफल हुने गरेको,
- ग्रामिण महिला प्राविधिक तयार नभएको,
- लैङ्गिक मूलप्रवाहिकरणको लागि वार्षिक योजना तयार भएको,
- आवधिक योजना तयार नभएको,
- लोकसेवा आयोगको कक्षा संचालन नभएको ।

११.८ नेपाल सरकारका लैङ्गिक तथा सामाजिक विकासका नीति र प्रतिवद्धताहरुको कार्यान्वयन

- सहश्राव्दि विकास लक्ष्यलाई आधार मानी नीतिनिर्माण गरिएको
- सो अनुसारको बजेट व्यवस्था नगरिएको,
- बेइजिङ्ग घोषणा पत्र अनुसारको कार्यक्रम तयार नगरिएको,
- महिला हिंसा विरुद्ध १६ दिने अभियान सम्पन्न गरिएको,
- लैङ्गिक हिंसा रहित जिल्ला/न.पा/गाविस घोषण नगरिएको,
- उत्कृष्ट महिलाहरु छनौट गरि सम्मान गर्ने कार्यक्रम संचालन नभएको,
- महिला हिंसा विरुद्ध सून्य सहिष्णुता अपनाइएको,
- बाल अधिकार महासन्धि १९८९ अनुसार कार्यक्रम कार्यान्वयन गरिएको,
- छुवाछुत विरुद्धका कार्यक्रम संचालन गरिएको,
- आदिवासी जनजातिहरुको विकासको लागि संचालित कार्यक्रममा सोही बर्गको सहभागितामा संचालन गर्ने गरिएको,
- संयुक्त राष्ट्रसंघीय सुरक्षा परिषद्वाट पारित प्रस्ता नं.१३२५ र १८२० को अभिमुखिकरण गरिएको तर योजना कार्यान्वयनको लागि उल्लेख गरिएका कार्यक्रमहरुमा रकम विनियोजन नगरिएको,

१२. लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशी विकास कार्ययोजना

उदेश्य हरु	क्रियाकलाप	समयावधि	बजेट	जिम्मेवारी
१..	स्थानीय निकायको नीतिमा लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशी विकास			
	जिविसको लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण निति र कर्मचारी आचारसंहिता तयार गर्ने	तेश्रो चौमासिक सम्म	२५०००	योजना अधिकृत,
	लैङ्गिक असमानता हटाउन जिविसले	फाल्गुणको दोस्रो		योजना तथा

	स्पष्ट रणनीति र कार्यनीति बनाई लागु गर्ने	साता सम्म		सामाजिक शाखा
	स्थानीय निकायको निर्णायक तहमा (कर्मचारी/पदाधिकारी) महिलाहरुको समान (५० र ५०) प्रतिनिधित्व गराउन दलहरुको तर्फबाट २/२ जना प्रतिनिधि बोलाउने	योजना छनौटका क्रममा		योजना, प्रशासन र सामाजिक शाखा
	कर्मचारी नियुक्ति गर्दा समावेशी नीति अनुसार गर्ने	आवश्यकता अनुसार		जिविस
२. स्थानीय निकायको क्षमता विकास योजनामा लैङ्गिक उत्तरदायी तथा सामाजिक समावेशी कार्यक्रमको मूलप्रवाहीकरण				
	उपभोक्ता समितिका पदाधिकारीहरुलाई तालिमको संख्यामा बृद्धि गर्ने	पहिलो र दोस्रो चौमासिक		जिविस
	गाविस स्तरका योजना तर्जुमा, निर्णय प्रकृत्यामा महिला र पुरुषको समान सहभागिता गराउन पत्राचार गर्ने	प्रथम चौमासिक		सामाजिक शाखा
	नियमित रूपमा लैङ्गिक बजेट परीक्षण गर्नु पर्ने र त्यसका लागि आवश्यक बजेटको व्यवस्था पर्ने	प्रथम चौमासिक	१०००००।	जिविस, लेखा
३. लक्षित कार्यक्रम				
	योजना तर्जुमा तथा छनौट कार्यमा बालबालिकाको सहभागितालाई सुनिश्चित गर्ने(गाविसलाई पत्राचार गर्ने)	दोस्रो चौमासिक		जिविस/सामाजिक शाखा
	महिलाका योजनाहरुमा प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धि जनचेतना कार्यक्रम	दोस्रो चौमासिक	५००००	जिविस/महिला समन्वय समिति
	महिला लक्षित कार्यक्रमहरु अनौपचारिक शिक्षा, वैदेशिक रोजगार, किशोरी शिक्षा आदि क्षेत्रमा कार्यान्वयन गर्ने	दोस्रो चौमासिक	कार्यक्षेत्र र सहभागिता अनुसार	महिला समवय समिति, सामाजिक शाखा, शिक्षा कार्यालय
	महिलाहरुलाई कानूनी साक्षरता कक्षा, स्वरोजगारमुलक कार्यक्रम संचालन	दोस्रो चौमासिक	५००००।	महिला विकास संग समन्वय
	मुस्लिम समुदायलाई अभिमुखीकरण कार्यक्रम संचालन गर्ने	तेस्रो चौमासिक	५००००	जिविस/सामाजिक विकास अधिकृत
४. लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशी योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्यांकन				
	नागरिक सचेतना केन्द्र, बडा नागरिकमञ्च र गाविसको अवस्था विश्लेषण गरी योजना छनौट गर्न तालिमको व्यवस्था	पहिलो चौमासिक	LGCDP	सामाजिक शाखा

	स्थानीय निकायले योजना तर्जुमा गर्दा लैङ्गिक उत्तरदायी तथा सामाजिक समावेशी बजेट तर्जुमा प्रक्रिया अबलम्बन गरी कार्ययोजना तयार पार्नु पर्ने	दोस्रो चौमासिक		गाविस, नपा र सामाजिक शाखा
	लक्षित वर्गका कार्यक्रमहरुको अनुगमन गर्दा लक्षित वर्गबाट नै गर्नु पर्ने	निरन्तर		लक्षित समिति
	सामाजिक परिक्षणको माध्यमबाट योजना तथा कार्यक्रमहरुको प्रभाव मूल्याङ्कन गर्ने	प्रथम चौमासिक	२०००००।	सामाजिक शाखा
	अनुगमन तथा मूल्याङ्कनबाट सिकेका पाठहरु जिविसको वार्षिक कार्यक्रममा समावेश गर्ने	दोस्रो चौमासिक		योजना शाखा
५. आन्तरिक संरचना				
	लैंगिक डेस्कको व्यवस्थापन	पहिलो चौमासिक	५००००	जिविस सम्पर्क व्यक्ति
	लक्षित क्षेत्रको कार्यक्रम निर्माण, कार्यान्वयन, अनुगमन गर्न बालबालिको सुनिश्चितता नभएकोले सुनिश्चितता बढाउने	दोस्रो चौमासिक		सामाजिक, योजना शाखा
	लैससास कासलाई सक्रिय बनाउन बजेटको व्यवस्था	निरन्तर	५००००।	लेखा, सामाजिक शाखा
६. सुशासन				
	सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमको तथ्यांक व्यवस्थापन	तेस्रो चौमासिक	५००००	जिविस, पञ्जिकरण ईकाई
	नागरिक मैत्री शासनका लागि कार्यालय प्रवेशद्वारमा हेल्प डेक्सको व्यवस्था	प्रथम चौमासिक		जिविस, स्टोर
	खण्डित तथ्याङ्क संकलन र कम्प्युटरकृत गर्ने	तेस्रो चौमासिक सम्म	५००००।	सूचना, लेखा
७. मानव संसाधन र सम्बन्ध विस्तार				
	जिविसको महिला लक्षित कार्यक्रमबाट वैदेशिक रोजगार सम्बन्धि कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने	तेस्रो चौमासिक सम्म	५००००।	सामाजिक शाखा
	ठूला खालका योजनाहरुको प्रभाव मूल्याङ्कन गर्ने	तेस्रो चौमासिक	१०००००।	योजना शाखा
	लैससास लगायत श्रोत व्यक्ति र प्रशिक्षकहरुको सूची तयार पार्ने	पहिलो चौमासिक		मानव संसाधन ईकाई
	लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरणका लागि लोक सेवा आयोग पूर्व तयारी कक्षा तालिमको व्यवस्था	दोस्रो चौमासिक	१०००००।	सामाजिक शाखा, महिला समन्वय समिति

८. नेपाल सरकारका लैङ्गिक तथा सामाजिक विकासका नीति र प्रतिवद्धताहरुको कार्यान्वयन				
वेइजिंग घोषणा पत्र, अन्तराष्ट्रिय महासन्धि सम्बन्धि अभिमुखीकरण गर्ने	दोश्रो चौमासिक	५००००	जिविस/महिला समन्वय समिति	
सहस्राब्दिका विकास लक्षहरु योजनामा समावेश गर्ने	दोस्रो चौमासिक		योजना शाखा	
लैङ्गिक हिंसा विरुद्धमा कृयाशिल उत्कृष्ट महिला लाइ पुरस्कृत गर्ने	तेश्रो चौमासिक	१००००	जिविस	
जातिय छुवाछुत निर्मूलन सम्बन्धि उत्कृष्ट काम गरेको व्यक्ति वा संस्थालाई पुरस्कार गर्ने	तेश्रो चौमासिक	१००००	जिविस	
लक्षित क्षेत्रको बजेटबाट संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय सुरक्षा परिषद्बाट पारित प्रस्ताव नम्बर १३२५ र १८२० को कार्यान्वयन	तेश्रो चौमासिक	५००००	सामाजिक शाखा, महिला समन्वय समिति, महिला विकास कार्यालय	

१३. कार्यशालाका सहभागिहरुबाट प्राप्त सुभाब तथा प्रतिक्रियाहरु

- जन स्वास्थ्य समबन्धि काम जिविसले प्रत्यक्ष नगरे पनि जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालयले संचालन गरेको
- जिल्ला शिक्षा कार्यालयद्वारा महिला साक्षरता कार्यक्रम संचालन गरेको हुँदा विषयगत कार्यालयहरु र जिविस भनी प्रष्ट रुपमा सुचकहरु परिभाषित हुनु पर्ने
- स्थानीय स्वायत्त शासन यिमावलीमा व्यवस्था गरे बमोजिम निक्षेपित कार्यालयहरुको कामलाई मान्यता दिनु पर्ने
- सडक बालबाकिहरुलाई मूल्याङ्कन सुचिमा समावेश नगरिएको । यसलाई समावेश गर्नु पर्ने
- यस खालको समिक्षा वा विश्लेषण स्थानीय निकायको योजना चरणमा गर्दा बढी प्रभावकारी हुने
- कतिपय सुचकहरु दोहोरिएको
- अधिकांश सुचकहरु MCPM को जस्तो प्रष्ट नभएको,
- जिल्ला विकास समितिले विषयगत कार्यालयहरुलाई बजेट उपलब्ध गराई धेरै काम गरेको हुन्छ त्यसको मूल्याङ्कन गरिनु पर्ने,
- जिविस कार्यान्वयन गर्ने भन्दा पनि अनुगमन गर्ने निकायको रुपमा अगाडि बढीरहेको अवस्थामा सूचकहरु जिविसमा मात्र सीमित रहनु सान्दर्भिक नभएको ।
- लक्षित समुहका निर्देशीकाहरु नै ३३ प्रतिशत महिला हुने गरी नवनेको, कार्यालय प्रमुखहरुलाई सदस्य राखेकोले सो अनुसार समिति गठन गरिएको ।
- जिल्ला स्तरको लैससास कासको गठन गर्दा विषयगत कार्यालयहरुको लैङ्गिक सम्पर्क व्यक्ति महिला नभई पुरुष हुने गरेकोले ३३ प्रतिशत हुन नसक्ने अवस्था रहेको तर स्याङ्गाको हकमा ४० प्रतिशत महिला रहेको ।

१४. निष्कर्ष :- विगत ४ वर्ष देखि स्याङ्गजा जिल्ला विकास समितिले निरन्तर रूपमा लैङ्गक उत्तरदायी बजेट अडिट गर्ने कार्य गर्दै आएको छ । यसबाट जिल्लाले स्थानीय सरकारको हैसियतले जिम्मेवारीपूर्ण तरिकाले स्वमूल्याङ्कन बाट देखिएका कमि कम्जोरीहरुलाई क्रमशः सुधार गर्दै आएको प्रतिवेदनले देखाएको छ । आगामी दिनहरुमा पनि महिलाको, बालबालिका, दलित, जनजाती, पिछडिएको समुदायहरुको निर्णय प्रकृया देखि, योजनाको कार्यान्वयन, अनुगमन, मूल्याङ्कन सम्मका क्षेत्रहरुमा समावेशी र सक्रिय सहभागिता बढाउदै लानु पर्ने देखिन्छ । खास गरी सबैखाले महिलाहरुको सहभागिता, रोजगारीको सुनिश्चितता, कार्यबोभमा कमी ल्याउने खालका योजनाहरुको छनौटमा बढी ध्यान दिनु पर्ने देखिएको छ ।

तयारीकर्ता:
थानापति न्यौपाने
सामामजिक विकास अधिकृत

स्वीकृत गर्ने:
महेश भट्टराई
स्थानीय विकास अधिकारी

अनुसुची १:

कार्यदलका पदाधिकारीहरु

क्र.स.	नामथर	पद	निकाय
१	श्री रामेश्वर अर्याल	योजना अनुगमन तथा प्रशासकीय अधिकृत (संयोजक)	जिविस
२	श्री बन्धुराज बराल	लेखा अधिकृत (सदस्य)	जिविस
३	श्री खेमकान्त रेग्मी	इञ्जिनियर (सदस्य)	जिल्ला प्राविधिक कार्यालय
४	श्री नविमचन्द्र अधिकारी	इञ्जिनियर (सदस्य)	जिल्ला प्राविधिक कार्यालय
५	श्री यामप्रसाद रेग्मी	शाखा अधिकृत (सदस्य)	जिविस
६	श्री धनप्रसाद कोईराला	शाखा अधिकृत (सदस्य)	जिविस
७	थानापति न्यौपाने	सामाजिक विकास अधिकृत (सदस्य)	जिविस
८	रामप्रसाद न्यौपाने	व.सा.प.(सदस्य)	जिविस
९	श्री भगवति शर्मा भण्डारी	जिल्ला शासन विज्ञ (सहजकर्ता)	जिविस

अनुसूची २

क्र.स.	प्रमुख सूचक र उपसूचकहरु तथा परीक्षण सूची	अङ्कभार	प्राप्ताङ्क
१	योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा महिला र अन्य लक्षित समूहको सहभागिता	२०	२०
१.१	योजना, कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमाको क्रममा स्थानीय निकाय तथा विषयगत निकायमा निम्न बमोजिमको व्यवस्था भएमा		
	क) उत्तम (जिविस र नगरपालिकामा निर्णायक तहका महिला कर्मचारी र लैङ्गिक सम्पर्क व्यक्तिको संलग्नता ; विषयगत निकाय, गाविस, अन्य सरोकारवाला निकाय र उपभोक्ता समितिको तहमा भए ३३ प्रतिशत वा बढी सेवा वा सरोकारवाला महिला तथा अन्य लक्षित समूहसँग छलफल)	४	४
	ख) मध्यम (जिविस र नगरपालिकामा निर्णायक तहका महिला कर्मचारी वा लैङ्गिक सम्पर्क व्यक्तिको संलग्नता ; विषयगत निकाय, गाविस, अन्य सरोकारवाला निकाय र उपभोक्ता समितिमा भए २० देखि ३२ प्रतिशत सेवा वा सरोकारवाला महिला तथा अन्य लक्षित समूहसँग छलफल)	३	
	ग) सामान्य (जिविस र नगरपालिकामा निर्णायक तहका बाहेकका महिला कर्मचारीको संलग्नता ; विषयगत निकाय, गाविस, अन्य सरोकारवाला निकाय र उपभोक्ता समितिमा भए ५ प्रतिशत देखि १९ प्रतिशत सेवा वा सरोकारवाला महिला तथा अन्य लक्षित समूहसँग छलफल)	२	
१.२	कार्यान्वयनमा महिला र लक्षित समूह सहभागिताको सुनिश्चितता	१२	
१.२.१	कार्यक्रम कार्यान्वयनमा महिला र लक्षित समूहको सहभागिताको व्यवस्था कार्यक्रम कार्यान्वयनमा कर्मचारी वा उपभोक्ता समितिमा निम्नानुसार महिला र लक्षित समूहको संलग्नता हुने व्यवस्था भएमा • उत्तम (निर्णायक पदमा समेत ३३ प्रतिशत वा बढी) • मध्यम (निर्णायक पदमा समेत २० देखि ३२ प्रतिशतसम्म) • सामान्य (५ देखि १९ प्रतिशतसम्म)	५ ४ ३	५

१.२.२	कार्यक्रम कार्यान्वयनको (सरोकार/उपभोक्ता समिति लगायत) निर्णायक तह लगायतमा महिला र अन्य लक्षित समूहको संलग्नता विषयगत कार्यालयका (सरोकार/उपभोक्ता समिति जस्तै गाविस, वार्ड समिति लगायत) निर्णायक तह र पदका पदाधिकारीहरू लगायतमा महिला सहभागिताको व्यवस्था <ul style="list-style-type: none"> • उत्तम (निर्णायक तह र समितिमा ३३ प्रतिशत वा बढी) • मध्यम (निर्णायक तहमा ३३ प्रतिशत भन्दा कम तर समितिमा ३३ प्रतिशत वा बढी) • सामान्य (निर्णायक तह र समितिमा १० प्रतिशतदेखि ३२ प्रतिशत सम्म) 	४ ३ २	४
१.२.३	महिला र लक्षित समूहको अनिवार्य उपस्थिति योजना व्यवस्थापन तथा कार्यान्वयन समितिको बैठकमा महिला पदाधिकारीहरूको अनिवार्य उपस्थिति हुनुपर्ने व्यवस्था गरिएको भएमा	३	३
१.३	अनुगमनमा महिला र लक्षित समूह सहभागिताको व्यवस्था अनुगमन कार्यक्रममा महिला वा लैङ्गिक सम्पर्क व्यक्ति वा सरोकारवाला महिला प्रतिनिधिहरू सहभागिताको सुनिश्चितता	४	४
२.०	महिलाहरू र लक्षित समूहको क्षमता अभिवृद्धि	२०	१३
२.१	नीति निर्णय तथा कार्यान्वयन तहका महिला र लक्षित समूहको क्षमता अभिवृद्धिको व्यवस्था समूह तथा समितिहरूमा महिला पदाधिकारीहरूको क्षमता अभिवृद्धिको लागि निम्न कार्यक्रमको व्यवस्था भएमा <ul style="list-style-type: none"> • कम्तीमा एकपटक निर्णय दक्षता अभिवृद्धि हुने कार्यक्रमको व्यवस्था • पुनर्ताजकी कार्यक्रमको व्यवस्था भएमा • कार्यक्रममा विशेष वर्गका महिलाहरूलाई लक्षित गरिएमा 	६ २ २ २	२ २
२.२	क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रममा महिला र लक्षित समूहको सहभागिताको व्यवस्था गोष्ठी, तालिम, सचेतना, सीप विकास आदि कार्यक्रममा निम्नानुसार लक्षित सबै समुदायका महिला सहभागी हुने व्यवस्था भएमा <ul style="list-style-type: none"> • उत्तम (३३ प्रतिशत वा बढी) • मध्यम (२० देखि ३२ प्रतिशतसम्म) • सामान्य (५ देखि १९ प्रतिशतसम्म) 	७ ५ ३	५
२.३	लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशी सम्बेदनशील षियवस्तु/परिवेश गोष्ठी, तालिम, सचेतना, सीप विकास कार्यक्रम आदिको विषयवस्तु लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशी सम्बेदनशील भएमा <ul style="list-style-type: none"> • लैङ्गिक र समावेशी सरोकारका विषयहरूलाई समेटिएको भएमा • परिवेश जन्य/विशेष लैङ्गिक र समावेशी सम्बेदनशील प्रस्तुतिकरणको प्रावधान 	७ (४) (३)	४
३.०	कार्यक्रममा सबै समुदायका महिलाहरूलाई लाभ तथा नियन्त्रणमा सुनिश्चितता	३०	२२
३.१	महिलाहरूलाई लाभको (लाभान्वित महिलाको सुनिश्चितता योजना तथा कार्यक्रमबाट तत्काल लाभ पाउने सबै समुदायका महिलाको		

	<p>अनुपात निम्नानुसार भएमा</p> <ul style="list-style-type: none"> • उत्तम (५० प्रतिशत वा बढी) • मध्यम (३० देखि ४९ प्रतिशतसम्म) • सामान्य (५ देखि २९ प्रतिशतसम्म) 	<p>८</p> <p>६</p> <p>४</p>	६
३.२	<p>महिलाहरूलाई लाभको सुनिश्चितताका लागि लैङ्गिक अन्तर (gaps) महिलाका विशेष आवश्यकता र अवरोधहरूको पहिचान र सम्बोधन विषयगत निकायको कार्य सम्पादनमामा रहेका लैङ्गिक अन्तर (gaps) महिलाका विशेष रणनीतिक आवश्यकता र अवरोधहरूको (आर्थिक स्रोतमा कम पहुँच जस्तै स्थानीय निकायबाट लिनुपर्ने विभिन्न प्रमाण वा सिफारिसको लागि आवश्यक पर्ने शुल्क तिर्न नसक्ने अवस्था कम शैक्षिकस्तर जस्तै स्थानीय तहका विभिन्न निकायहरूबाट प्रवाह हुने सेवा, महिलाहरूले पाउनुपर्ने समान लाभको पक्षहरूको बुझाइको अवस्था साथै हिँडुलमा वन्देज जस्तै (स्थानीय तहमा सहभागिता र उपलब्ध लाभको लागि आवतजावतमा रहेको अवरोध) पहिचान गर्ने र सो समाधान गर्ने कार्यक्रम भएमा</p> <ul style="list-style-type: none"> • उत्तम (माथि पहिचान गरिएका तीनवटै अवरोध सम्बोधन हुने भएमा) • मध्यम (माथि पहिचान गरिएका कुनै दूईवटा अवरोध सम्बोधन हुने भएमा) • सामान्य (माथि पहिचान गरिएका कुनै एक अवरोध सम्बोधन हुने भएमा) 	<p>६</p> <p>४</p> <p>२</p>	४
३.३	<p>महिलाहरूलाई लाभको सुनिश्चितताका लागि लैङ्गिकमैत्री र समावेशी कार्यान्वयन संयन्त्र तथा वातावरण नीतिगत, संरचनागत तथा कार्यवातावरणलाई लैङ्गिकमैत्री र समावेशी बनाउन निम्न व्यवस्था भएमा</p> <ul style="list-style-type: none"> • ऐन, नियम, विनियम, कार्यविधि, निर्देशिका आदिलाई लैङ्गिकमैत्री बनाउन (समानता प्रवर्द्धन गर्न र विभेदकारी प्रावधान हटाउन) तथा कार्यस्थललाई महिला हिंसामुक्त बनाउन (आचार संहिता, उजुरी सुनवायी व्यवस्था) पहल गर्ने व्यवस्था उल्लेख भएको • महिलाका विशेष आवश्यकतालाई सम्बोधन गर्ने भौतिक सुविधाको व्यवस्था भएको भए (भिन्न शौचालय, बच्चालाई स्तनपान गराउने स्थान, महिलामैत्री कार्यालय ले-आउट आदि) • कर्मचारीहरूलाई लैङ्गिक उत्तरदायी सेवा प्रवाहसम्बन्धी क्रियाकलाप (लैङ्गिक समानता प्रवर्द्धन गर्ने कार्यक्रमहरूबारे जानकारीमूलक सूचना प्रवाहको व्यवस्था, नागरिकबडापत्र, भ्रमण, अभिमूखिकरण तालिम आदि व्यवस्था)को व्यवस्था भएमा 	<p>७</p> <p>(३)</p> <p>(२)</p> <p>(२)</p>	२
३.४	<p>महिलाहरूलाई लाभको सुनिश्चितताका लागि बजेटको सुनिश्चितता लैङ्गिक समानता तथा समता प्रवर्धनका लागि पहिचान भएका कार्यक्रमका लागि</p> <ul style="list-style-type: none"> • पर्याप्त रकम विनियोजन गरिएको • लैङ्गिक समानता तथा समता प्रवर्धक कार्यक्रमका लागि विनियोजन गरिएको रकम सोही काममा खर्च हुने सुनिश्चितता भएमा 	<p>२</p> <p>(१)</p> <p>(१)</p>	१
३.५	<p>लैङ्गिक तथा समावेशी खण्डकृत लाभको सुनिश्चितताका लागि लैङ्गिक तथा समावेशी अनुगमन, परीक्षण तथा प्रभाव मूल्यांकनको व्यवस्था आयोजना/ कार्यक्रमको सबै तहमा निम्नानुसार लैङ्गिक तथा समावेशी खण्डकृत सूचना र तथ्याङ्कको अभिलेखन राख्ने तथा प्रभाव मूल्यांकनको लागि निम्न बमोजिमको व्यवस्था भएमा</p>	७	

	<ul style="list-style-type: none"> • प्रतिफलमा महिला/पुरुषको भिन्नाभिन्नै विवरण आउने गरी आयोजना/कार्यक्रमको अभिलेख राखेमा • मन्त्रालय, विभाग र मातहत निकायको कार्यसम्पादनको वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन तथा समीक्षामा लैङ्गिक समानता सम्बन्धमा भएका प्रगतिहरू निम्नानुसार समावेश भएमा (क) १ देखि ३.२ वुदा का सूचक तथा उपसूचकहरूमा उल्लेखित सवालहरू सम्बोधन भएको नभएको समीक्षा गरिएमा (ख) लैङ्गिक तथा समावेशी समानता सुनिश्चित गर्न विनियोजित बजेट सोही काममा खर्च भए नभएको लेखाजोखा गरिएमा • समीक्षाबाट आएका सिकाइहरूका आधारमा आगामी वर्षको योजना/बजेट तर्जुमा गरिएमा • सञ्चालित कार्यक्रमको लैङ्गिक तथा समावेशी परीक्षण (audit), प्रभाव (impact) मूल्यांकन गर्ने व्यवस्था भएमा 	(२)	२
		(१)	१
		(१)	१
		(१)	१
		(२)	१
४.०	सबै समुदायका महिलाहरूको रोजगारी र आय आर्जन अभिवृद्धि	२०	११
४.१	सबै समुदायका महिलाहरूको लागि रोजगारीको अवसरको उपलब्धता सञ्चालित कार्यक्रमबाट तत्काल सृजित रोजगारीमा सहभागिताको सुनिश्चितता (जस्तै स्वयं, उपभोक्ता समिति वा ठेक्कापट्टाबाट गरिने विकास निर्माण लगायतका कार्यमा सृजित अवसरमा सबै समुदायका महिलाहरूको लागि मात्र आरक्षण, प्राथमिकता आदि) निम्नानुसार भएमा <ul style="list-style-type: none"> • उत्तम (३३ प्रतिशत बढी) • मध्यम (२० देखि ३२ प्रतिशतसम्म) • सामान्य (५ देखि १९ प्रतिशतसम्म) 	५ ६ ४	६
४.२	आय आर्जनका वैकल्पिक अवसर वा वृत्ति विकासका अवसर सृजना हुने भएमा सञ्चालित कार्यक्रमबाट तत्काल सृजित रोजगारी बाहेक आय आर्जनका वा वृत्ति विकासका अन्य वैकल्पिक अवसरहरू सृजना हुन सक्ने अवस्था भएमा (जस्तै विभिन्न प्राविधिक तथा सीप विकास सम्बन्धी कार्यक्रमबाट सृजना हुने वृत्ति विकास र बजार विकासका लयायतका कारण सृजित वैकल्पिक अवसर आदि)	७	०
४.३	समान ज्याला दर उपलब्ध रोजगारीमा महिला र पुरुषका लागि समान ज्यालाको सुनिश्चितता भएमा (जस्तै उपसूचक ४.१ अनुसार सृजित रोजगारीमा दिइने पारिश्रमिक आदि)	५	५
५.०	सबै समुदायका महिलाहरूको समयको प्रयोगमा गुणात्मक सुधार तथा कार्यबोझमा कमी	१०	६
५.१	कार्य सम्पादनमा सहजता र समयको बचत तुरुन्त लाभ हुने तथा महिलाको समय बचत हुने नयाँ प्रविधि, तौर तरिकाको प्रयोगको व्यवस्था भएमा (जस्तै स्थानीय निकायहरूबाट सम्पादन हुने खानेपानी, सिचाई, निर्माण आदि दिशापिसाव मुक्त क्षेत्र, सुधारिएको चुलो वा घट्ट निर्माण आदि लगायत अन्य विकास निर्माणका कार्य गर्दा त्यसको लैङ्गिक प्रभाव मूल्यांकन आदि ।	४	२
५.२	परम्परागत भूमिका परिवर्तनका लागि दीर्घकालीन परिणाममुखी प्रयास भएमा		

अनुसूची ४

जिल्ला विकास समिति स्याङ्जाको २०७१ कार्तिक २२ गते सम्पन्न लैङ्गिक उत्तरदायी तथा सामाजिक समावेशी बजेट विश्लेषणबाट प्राप्त अङ्क यस प्रकार रहेको छ :

क्र.स.	सूचक र उप सूचक हरु	अंक	प्राप्ताङ्क
१	स्थानीय निकायको नीतिमा लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशी विकास	१२	८
१.१	स्थानीय निकायको नीति र योजनामा लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशी विकास (आवधिक र वार्षिक योजनामा)	४	३.५
क	स्थानीय निकायको नीतिमा महिला र पुरुषको समविकास तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी स्पष्ट दीर्घकालीन सोंच वा परिकल्पना छ / छैन ?	०-१	१
ख	स्थानीय निकायको उद्देश्यले महिला र पुरुषबीच समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणका कुराहरुलाई समेटेको छ / छैन ?	०-१	१
ग	महिला र पुरुषबीचको असमानता हटाउन तथा सामाजिक समावेशीकरण बढाउनको लागि संस्थाको निश्चित कार्यनीति छ / छैन ?	०-१	१
घ	महिला र पुरुषबीचको असमानता हटाउन तथा सामाजिक समावेशीकरण बढाउनको लागि संस्थाको निश्चित रणनीति छ / छैन ?	०-१	०.५
१.२	महिला पुरुष समविकास (कर्मचारी/पदाधिकारी)	४	१.५
क	स्थानीय निकायका पदाधिकारी र कर्मचारीको पदपूर्ति गर्दा सबै जातजाति, वर्ग र समुदायका बिच सामाजिक समावेशीकरण हुने गरी कर्मचारी र पदाधिकारीको प्रतिनिधित्व हुनसक्ने रणनीति लिइएको छ / छैन ?	०-१	०.५
ख	स्थानीय निकायमा लैङ्गिक विकास हेर्ने इकाईको व्यवस्था छ / छैन (लैङ्गिक विकास डेस्क वा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण कार्यान्वयन समिति)	०-१	१
ग	स्थानीय निकायको निर्णायक तहमा (कर्मचारी/पदाधिकारी) महिलाहरुको समान (५० र ५०) प्रतिनिधित्व रहेको छ / छैन	०-१	०
घ	महिला तथा पुरुष कर्मचारीहरुको संख्यामा समानता छ / छैन । (स्थानीय निकायले नियुक्ति गर्नेको हकमा मात्र लागु हुने)	०-१	०
१.३	लैङ्गिक संवेदनशील कार्य प्रणाली	४	३
क	महिला कर्मचारीहरुको गर्भावस्था र बच्चालाई स्तनपानसम्बन्धी संवेदनशीलतालाई ध्यान दिने गरिएको छ / छैन (गर्भवती महिलालाई जोखिमयुक्त , खतरायुक्त काममा लगाउन नपाइने)	०-१	१
ख	महिला र पुरुषका लागि अलग्गै शौचालयको व्यवस्था छ / छैन	०-१	१
ग	कार्यालयमा हुन सक्ने महिला हिंसा नियन्त्रणको लागि आचार संहिता बनाएर लागु गरिएको छ / छैन	०-१	०
घ	महिला माथी हिंसा भएमा तत्काल सुनुवाइ को व्यवस्था छ / छैन	०-१	१
२.	स्थानीय निकायको क्षमता विकास योजनामा लैङ्गिक उत्तरदायी तथा सामाजिक समावेशी कार्यक्रमको मूलप्रवाहीकरण	१२	८

२.१	लैङ्गिक तथा समावेशी विकासको लागि क्षमता विकास बजेट	४	२
क	स्थानीय निकायका पदाधिकारी/कर्मचारीहरूले लैङ्गिक तथा समावेशी विकास सम्बन्धी तालिम लिएका छन् वा छैनन्	०-१	०.५
ख	तालिम/अनुशिक्षण/गोष्ठी संचालन गर्न गत वर्ष पर्याप्त रकमको व्यवस्था थियो वा थिएन (पर्याप्त रकम भन्नाले सबै पदाधिकारी/कर्मचारी देखि गा.वि.स.का सचिव र सामाजिक परिचालकहरूसम्मलाई तालिम दिन आवश्यक पर्ने रकम)	०-१	०.५
ग	त्यो तालिममा महिला र पुरुषको समान सहभागिताको सुनिश्चितता गरेको थियो वा थिएन	०-१	०.५
घ	तालिमका विषय वस्तुको प्रस्तुतीकरणमा लैङ्गिक सम्बेदनशील भाषाको प्रयोग र महिलाका आवश्यकता समेटिएको र तालिमको गुणस्तर, सेवा सुविधा सम्बन्धमा पृष्ठपोषण लिने गरिएको छ ?	०-१	०.५
२.२	क्षमता विकास कार्यक्रममा महिला पुरुष सहभागिता	४	३
क	उपभोक्ता समितिमा ३३ प्रतिशत महिलाहरूको सहभागिता छ ?	०-१	१
ख	उपभोक्ता समितिका महिला तथा लक्षित समूहका पदाधिकारीहरूलाई तालिमको व्यवस्था छ ?	०-१	१
ग	क्षमता विकास कार्यक्रम र बजेटको बाँडफाँड तथा प्राथमिकीकरण र स्थान छनौट लागि छलफल गर्ने प्रकृत्यामा महिला र पुरुष सरोकारवालाहरूलाई समान रूपमा सहभागी गराइन्छ ? (गाविस स्तरसम्म)	०-१	०.५
घ	महिला तथा लक्षित समूहका कर्मचारीहरूको क्षमता अभिवृद्धिका लागि निर्दिष्ट कार्यक्रमहरू (प्राविधिक तालिमहरू, क्षमता विकास तालिम, भ्रमण) छन् ? सो अनुसारको बजेट विनियोजन गरिएको छ ?	०-१	०.५
२.३	स्थानीय निकायको क्षमता विकास कार्ययोजना	४	३
क.	स्थानीय निकायको क्षमता विकास कार्ययोजना तयार गरेको छ ?	०-१	१
ख.	के स्थानीय निकायको क्षमता विकास योजनामा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण कार्यान्वयन समितिको पदाधिकारी, महिला समन्वय समिति एवं लैङ्गिक तथा समावेशी सम्पर्क व्यक्तिहरूको क्षमता विकासको व्यवस्था गरेको छ ?	०-१	०.५
ग.	के स्थानीय निकायका क्षमता विकास योजनामा लैङ्गिक उत्तरदायी तथा सामाजिक समावेशी बजेट निर्माण एवं परिक्षण नियमित रूपमा गर्न बजेटको व्यवस्था गरेको छ ?	०-१	१
घ	उक्त परिक्षण पश्चात लैङ्गिक तथा समावेशी विषयमा सुधार गर्न क्षमता विकास कार्ययोजनाका लागि पर्याप्त बजेटका व्यवस्था गरेको छ?	०-१	०.५
३: लक्षित कार्यक्रम		१२	६
३.१	कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा लक्षित समूहको सहभागिता :	४	२.५
क	के स्थानीय निकायले आफ्नो क्षेत्रका समुदायस्तरका आधारभूत सूचना/तथ्यांक संकलन गर्ने गरेको छ ? (महिला, पुरुष, बालबालिका, सबै जातजातिका विपन्न वर्गहरू, ज्येष्ठ नागरिक, दलित, आदिवासी जनजाति, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू, मधेसी, मुश्लिम तथा पिछडावर्ग लगायत नेपाल सरकारले लक्षित समूह भनी तोकेका अन्य वर्ग एवम् समुदायका महिला र पुरुष)	०-१	०.५

ख	के कार्यक्रम तर्जुमा गर्नु भन्दा अघि समुदायका महिला, बालबालिका, जनजाति, मधेशी, मुशिलम, पिछडावर्ग र दलित लगायतका सबै जातजाति र विपन्न वर्गका समूहहरूसंग बसेर समस्या केलाउने (विश्लेषण गर्ने गरिन्छ ? विपन्ता स्तरीकरण भएको छ ? (दुवै भए (१) र एक मात्र भएमा (०.५) चिन्ह दिने ।)	०-१	०.५
ग	के स्थानीय निकायको योजना लक्षित समूहहरूले तयार गरेको कार्यक्रममा आधारित हुन्छ ?	०-१	०.५
घ	के स्थानीय निकायको योजनामा लक्षित समूहहरूको लागि छुट्टयाएको न्यूनतम बजेट (१० प्रतिशत महिला, १० प्रतिशत बालबालिका, १५ प्रतिशत सामाजिक बञ्चितकरणमा परेको वर्ग) विनियोजन गरी उनीहरूको हितको लागि कार्यक्रम तर्जुमा गरी समयैमा बजेट खर्च गरिएको छ ?	०-१	१
३.२	महिला उत्थानका लागि कार्यक्रमहरू	४	०.५
क	महिलाहरूको स्वास्थ्य सुधार सम्बन्धी विशेष कार्यक्रमहरू संचालित भएका छन् ? (जस्तो:सुत्केरी हुँदाको अवस्था सुधार गर्न, किशोरीहरूको लागि प्रजनन र यौन शिक्षा आदानप्रदान गर्न, एचआईभी एड्स, स्तन क्यान्सर, पाठेघरको क्यान्सर र आङ्ग खस्ने अवस्था सुधार गर्न, स्वास्थ्य शिविरहरू राख्ने)	०-१	०.५
ख	महिलाहरूको लागि शिक्षा सम्बन्धी विशेष कार्यक्रमहरू संचालित भएका छन् ? (जस्तो: अभिभावक शिक्षा, प्रौढ तथा किशोरी कक्षाहरू, साथी शिक्षा, कार्यमूलक प्रौढ शिक्षा, बच्चा देखि बच्चा कक्षा, आदि)	०-१	०
ग	महिलाहरूको लागि कानूनी शिक्षा सम्बन्धी कार्यक्रमहरू संचालित भएका छन् ? (जस्तो: कानूनी हक अधिकार, एकल महिला, पारालिगल समिति गठन र चेलिबेटी बेचबिखन विरुद्ध कार्यक्रममा छाउपडी प्रथा विरुद्ध कार्यक्रम आदि वारे अनुशिक्षण गर्न)	०-१	०
घ	महिलाहरूको लागि कानूनी शिक्षा सम्बन्धी कार्यक्रमहरू संचालितबाट लाभान्वित भएको छन् ? (जस्तो: कानूनी हक अधिकार, एकल महिला, पारालिगल समिति गठन र चेलिबेटी बेचबिखन विरुद्ध कार्यक्रममा छाउपडी प्रथा विरुद्ध कार्यक्रम आदि वारे अनुशिक्षण गर्न)	०-१	०
३.३	स्थानीय स्वायत्त शासन ऐनमा भएका प्रावधान अनुसारका कार्यक्रमहरू	४	३
क	स्थानीय निकायको योजना तर्जुमा गर्दा लक्षित समूहहरूको सक्रिय सहभागितामा तय गर्ने गरेको छ	०-१	१
ख	स्थानीय निकायको योजना तर्जुमा गर्दा महिलालाई प्रत्यक्ष लाभ हुने र महिलाको लागि स्वरोजगारमूलक, आयमूलक र सीपमूलक कार्यक्रमहरू राख्ने गरिएको छ ?	०-१	१
ग	परिवार नियोजन, मातृ शिशु कल्याण, विस्तारित खोप, पोषण , जनसंख्या शिक्षा र जनस्वास्थ्य सम्बन्धी कार्यक्रमहरूको तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्ने गराउने गरिएको छ ?	०-१	०.५
घ	स्थानीय निकायको योजना कार्यान्वयनबाट लक्षित समूहहरू लाभान्वित भएका छन् ?	०-१	०.५
४	लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशी विकास योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्यांकन	१२	५
४.१	योजना तर्जुमामा लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशी विकास	४	२
क.	के स्थानीय निकायले आफ्नो क्षेत्रका समुदायस्तरका आधारभूत सूचना/तथ्यांक संकलन गर्ने गरेको छ ? के स्थानीय निकायले खण्डीकृत तथ्याङ्कको समय समयमा अध्यावधिक गर्ने गरेको छ ?	०-१	०.५

ख.	के योजना तर्जुमा गर्दा महिला र पुरुष एवं लक्षित समुहहरु को छुट्टा छुट्टै अवस्था विश्लेषण र अवश्यकता पहिचान गर्ने गरिएको छ ? र सो अनुसारको कार्यक्रम तय गर्ने गरिएको छ ?	०-१	०.५
ग.	के स्थानीय निकायले योजना तर्जुमा गर्दा लैङ्गिक उत्तरदायी तथा सामाजिक समावेशी बजेट तर्जुमा प्रक्रिया अबलम्बन गरी कार्ययोजना तयार पार्ने गरिन्छ ?	०-१	०.५
घ.	के गत वर्षको वार्षिक योजना अनुसार लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशी विकास कार्य योजनाका सबै कृयाकलापहरु सम्पन्न भए ?	०-१	०.५
४.२	योजना कार्यान्वयनमा लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशी विकास	४	३
क.	के कार्यक्रम तथा परियोजना कार्यान्वयन गर्दा सम्बन्धित समुदायका महिला तथा पुरुष वर्गहरुको सक्रिय सहभागिता गर्ने गरिएको छ ?	०-१	०.५
ख.	के कार्यक्रम तथा परियोजना कार्यान्वयन बाट सम्बन्धित समुदायले पूरा लाभ लिन सकेको छ ?	०-१	१
ग.	उपभोक्ता समितिले गर्ने कार्यहरुमा महिला तथा लक्षित समुहको सहभागिता छ ? साथै उपभोक्ता समितिको अध्यक्ष, सचिव र कोषाध्यक्षमध्ये कम्तीमा एकजना महिला पदाधिकारी रहेको छ ? लाभान्वित समूहमा दलित, आदिवासी/जनजाति, पिछडिएका समुदाय तथा वर्ग, मधेशी, मुस्लिम आदिको उपस्थिति रहेको अवस्थामा तिनीहरुको समेत प्रतिनिधित्व रहेको छ ?	०-१	१
घ.	के स्थानीय निकायले आफ्नो सम्पूर्ण कार्यक्रममा लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण तथा सामाजिक समावेशीकरण गरी कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने गरेको छ ?	०-१	०.५
४.३	अनुगमन र मूल्याङ्कन	४	०
क.	के स्थानीय निकायको सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समितिमा महिलाको सहभागिता के कम्तीमा ३३ प्रतिशत छ ?	०-१	०
ख.	के स्थानीय निकायमा अनुगमन, मूल्याङ्कन गर्दा लैङ्गिक विकासका कार्यक्रमको संचालनबाट महिला र पुरुष तथा विभिन्न जातजातिलाई पुगेको लाभ, असर र प्रभाव विश्लेषण गर्ने गरिन्छ ?	०-१	०
ग.	के स्थानीय निकायमा लैङ्गिक विकासका असर अनुगमनको लागि प्रभावकारी नीति तथा पद्धति छ ?	०-१	०
घ.	के अनुगमन तथा मूल्याङ्कनबाट सिकेका पाठहरु कार्यक्रम वा योजना तयार गर्दा समावेश गर्ने गरिन्छ ?	०-१	०
५	आन्तरिक संरचना	१२	८.५
५.१	स्थानीय निकायमा महिला तथा लक्षित समुहको सहभागिता	४	४
क.	आदिवासी जनजाति विकासको लागि गठन भएको समितिमा निर्देशिका वमोजिम महिला सहभागिता छ ?	०-१	१
ख.	दलित वर्ग उत्थानका लागि गठन भएको समितिमा निर्देशिका वमोजिम महिला सहभागिता छ ?	०-१	१
ग.	आदिवासी जनजाति र दलित वर्ग उत्थानका विकासको लागि गठन भएको समितिको पदाधिकारीहरु, लक्षित समुहहरुको कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन कार्यमा सक्रिय भूमिका रहेको छ ?	०-१	१
घ.	के जिल्लामा महिला समन्वय समिति गठन भई जिल्लामा महिलाहरुको विकासको लागि तय गरेको कार्यक्रम र बजेटको उपयोगिताको बारेमा अनुगमन गर्ने कार्यमा सक्रिय भूमिका रहेको छ ?	०-१	१
५.२	वित्त तथा लेखा व्यवस्थापन	४	२.५

क	महिला विकासको लागि छुट्टै कोष स्थापना गरिएको छ ?	०-१	१
ख	आदिवासी जनजाति, दलित अन्य लक्षित समुहका महिलाहरुको विकासको लागि बजेटको व्यवस्था भएको छ ? उनीहरुको आवश्यकता अनुसार कार्यक्रम तर्जुमा गरिएको छ ?	०-१	०.५
ग	लैङ्गिक डेस्कको विकासको लागि बजेटको व्यवस्था भएको छ ? सो अनुसार कार्यक्रम पहिचान गरिएको छ ?	०-१	१
घ	कम्प्युटरकृत लेखा प्रणाली व्यवस्थापन गरिएको छ ?	०-१	०
५.३	स्थानीय निकायमा गठित समिति	४	२
क	के जिविस अन्तर्गत लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण कार्यान्वयन समिति गठन गरी सक्रिय रुपमा संचालनमा छ ?	०-१	०.५
ख	जिल्ला स्रोत अनुमान समिति, गाउँ विकास समिति, एकीकृत योजना तर्जुमा समिति, नगरपालिका एकीकृत योजना तर्जुमा समिति, वडा नागरिक मञ्चहरुमा महिला, बालबालिका तथा अन्य सबै लक्षित समुदायको सक्रिय सहभागिता छ ?	०-१	०.५
ग	महिला समन्वय समिति, आदिवासी जनजाति जिल्ला समन्वय समिति, दलित वर्ग उत्थान जिल्ला समन्वय समिति, बाल ल्कब पिछडा वर्ग जिल्ला समन्वय समितिको गठन गरी स्थानीय निकायको योजना प्रक्रियामा यस्ता समितिको सक्रिय सहभागिता सुनिश्चित गरिएको छ ?	०-१	१
घ	स्थानीय निकायको कार्यक्रम कार्यान्वयन तथा अनुगमन प्रक्रियामा यी समितिहरुबाट सहभागिता हुनसक्ने गरी सुनिश्चित गरिएको छ ?	०-१	०
६	सुशासन	१२	१०.५
६.१	पारदर्शिता/ जफावदेहिता	४	४
क	के स्थानीय निकायले नियमित रुपमा कार्यक्रमको सार्वजनिक सुनुवाई गर्ने गर्दछ ?	०-१	१
ख	के महिला, बालबालिका र आदिवासी जनजाति, मधेशी, मुशिलम, पिछडावर्ग, दलित, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु, जेष्ठनागरिकलाई लक्षित गरेर राखेको कार्यक्रम तथा बजेट सार्वजनिक हुने गरेको छ ?	०-१	१
ग	के स्थानीय निकायको समिक्षा बठैकमा महिला, बालबालिका सबै जातजातिका विपन्न वर्ग (आदिवासी जनजाति, दलित मधेशी, मुशिलम, पिछडावर्ग, अपाङ्गता भएको व्यक्तिहरु, जेष्ठनागरिक लगायतलाई लक्षित गरेर कार्यक्रम माथि छलफल गर्ने गरेको छ ?	०-१	१
घ	के स्थानीय निकायले महिला, बालबालिका सबै जातजातिका विपन्न वर्ग, आदिवासी जनजाति, दलित, मधेशी, मुशिलम, पिछडावर्ग, अपाङ्गता भएको व्यक्तिहरु, जेष्ठनागरिक लगायतलाई सेवा सुविधाहरु छिटो छरितता ढंगबाट दिने गरेको छ ?	०-१	१
६.२	सूचना व्यवस्थापन	४	३.५
क	के स्थानीय निकायले सूचना तथा अभिलेख केन्द्रमा रहेको खण्डीकृत तथ्यांक र सूचनालाई आधार मानि जिल्ला विकास योजना तर्जुमा गर्ने गरेको छ ?	०-१	०.५
ख	के स्थानीय निकायको सूचना तथा अभिलेख केन्द्रको विकासको लागि बजेटको व्यवस्था गरेको छ ?	०-१	१

ग	के स्थानीय निकायले आआफ्ना क्षेत्रका पन्जीकरणको तथ्याँक अध्यावधिक गर्ने गरेका छन् ?	०-१	१
घ	के स्थानीय निकायमा खण्डीकृत तथ्याँकलाई कम्प्यूटरकृत गरिएको छ ?	०-१	१
६.३	सूचना शिक्षा र संचार	४	३
क	के स्थानीय निकायले स्थानीय रेडियो, एफ.एम. र छपा माध्यमद्वारा सूचना प्रवाह गरी जनतालाई सुसुचित गर्ने गरेको छ ?	०-१	१
ख	के स्थानीय स्तरमा महिला, बालबालिका सबै जातजातिका विपन्न वर्ग (आदिवासी जनजाति, दलित मधेशी, मुशिलम, पिछडावर्ग, अपाङ्गता भएको व्यक्तिहरु, जेष्ठनागरिक लगायत अन्य लक्षित समुहहरुको सूचना, शिक्षा र संचारको कार्यक्रमको प्रवाहबाट यी वर्गहरुको जनचेतनामा वृद्धि भएको छ ?	०-१	०.५
ग	के स्थानीय स्तरमा महिला, बालबालिका सबै जातजातिका विपन्न वर्ग (आदिवासी जनजाति, दलित मधेशी, मुशिलम, पिछडावर्ग, अपाङ्गता भएको व्यक्तिहरु, जेष्ठनागरिक लगायत अन्य लक्षित समुहहरुको सूचना, शिक्षा र संचारको कार्यक्रमको प्रवाहबाट यी वर्गहरुको जनचेतनामा अभिवृद्धि भई यी वर्गहरुको स्थानीय निकायको विकास कार्यहरुमा सहभागिता वृद्धि भएको छ ?	०-१	०.५
घ	के स्थानीय निकायले स्थानीय पत्रकारहरुद्वारा स्थानीय स्तरमा सूचना प्रवाह गर्ने गर्दछ ?	०-१	१
७	मानव संसाधन, सम्बन्ध विस्तार	१२	६
७.१	मानव संसाधन व्यवस्थापन	४	२.५
क	स्थानीय निकायमा लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशी सम्बन्धी तालिम दिन तथा कार्यक्रमलाई कार्यान्वयन गर्न सक्ने यथेष्ट मानवीय श्रोत छन् ?	०-१	१
ख	स्थानीय निकायमा मानव संसाधन विकास केन्द्र र इकाई छन् ?	०-१	१
ग	स्थानीय निकायले वैदेशिक रोजगारीमा जाने महिलाहरुको क्षमता विकासको लागि कार्यक्रमहरु तय गरी कार्यान्वयन गर्ने गरेका छन् ?	०-१	०
घ	श्रोत व्यक्ति (महिला, पुरुष) हरुको सुचीकृत अभिलेख छ ?	०-१	०.५
७.२	संबन्ध विस्तार	४	२.५
क	लैङ्गिक तथा समावेशी विकासको लागि विभिन्न कार्यालयहरुबीच कार्यगत संयन्त्र (संजाल) बनेको छ ?	०-१	१
ख	लैङ्गिक तथा समावेशी विकासको लागि विभिन्न कार्यालयहरुबीच कार्यगत छलफल गरी यस क्षेत्रको विकासको लागि नियमित रुपमा कार्य हुने गरेको छ ?	०-१	०.५
ग	लैङ्गिक तथा समावेशी विकासको लागि विभिन्न कार्यालयहरुबीच कार्यगत संयन्त्र (संजाल) का प्रतिनिधिहरुलाई लैङ्गिक तथा समावेशी विकास सम्बन्धी क्षमता विकास तालिमहरु प्रदान गर्ने गरेको छ ?	०-१	१
घ	स्थानीय निकायका कर्मचारीहरुले आन्तरिक र बाह्य श्रोत व्यक्तिहरूसंग मिलेर लैङ्गिक तथा सामाजिक प्रभाव सम्बन्धी अध्ययन गर्ने गरेका छन् ?	०-१	०
७.३	व्यावहारिक र रणनीतिक आवश्यकता परिपूर्ति		१.५
क	योजना तर्जुमा गर्दा महिलाहरुको व्यावहारिक र रणनीतिक आवश्यकता पहिचान र परिपूर्ति गर्ने विषयमा छलफल भएको छ ?	०-१	०.५

ख	ग्रामीण महिला प्राविधिकहरु (पशु सेवा, कृषि, स्वास्थ्य र पूर्वाधार सम्बन्धी प्राविधिक) तयार गर्ने गरेको छ ?	०-१	०
ग	लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण लागि जिल्लाका अल्पकालीन (वार्षिक) र दीर्घकालीन (बहुवार्षिक) योजना तयार गरिएको छ ?	०-१	०.५
घ	महिलाहरुको लागि लोक सेवा आयोग पूर्व तयारी कक्षाका लागि तालिमको व्यवस्था गरेको छ	०-१	०.५
८	नेपाल सरकारका लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशी विकासका नीति र प्रतिबद्धता	१२	५.५
८.१	नेपाल सरकारका लैङ्गिक विकासका नीति र प्रतिबद्धताहरुको कार्यान्वयन	४	२
क	सहस्राब्दी विकासका लक्ष्यहरु प्राप्त गर्ने कार्यक्रमहरु र सो अनुसारको बजेट विनियोजन गरेको छ ?	०-१	०.५
ख	सहस्राब्दी विकासका लक्ष्यहरु प्राप्त गर्ने कार्यक्रमहरु र सो अनुसारको बजेट विनियोजन गरी कार्यक्रमहरु समयमै सम्पन्न गरेको छ ?		०.५
ग	महिला विकासका लागि भएका वेइजिङ्ग घोषणा पत्रका वाह्यवटा प्रतिबद्धताहरुका बारेमा स्थानीय निकायका पदाधिकारीहरु वा कर्मचारीहरुलाई जानकारी छ ? सोको लागि अभिमुखीकरण गरिएको छ ?	०-१	०.५
घ	महिला विकासका लागि भएका वेइजिङ्ग घोषणा पत्रका वाह्यवटा प्रतिबद्धताहरुका क्षेत्रमा कार्यक्रम तय गरी कार्यान्वयन गर्ने गरेको छ ?	०-१	०.५
८.२	महिला विरुद्ध हुने सबै खाले हिंसा निर्मूल पार्ने	४	१
क	महिला विरुद्ध सबै खाले हिंसा निर्मूल गर्ने कार्यक्रमहरु र सो अनुसारको बजेट विनियोजन गरी कार्यक्रम समयमै सम्पन्न गरेको छ ?	०-१	०.५
ख	लैङ्गिक हिंसा रहित जिल्ला/ नगरपालिका / गाविस घोषणा गरेको छ ?	०-१	०
ग	१६ दिने महिला विरुद्ध सबै खाले हिंसा निर्मूल गर्ने कार्यक्रमहरु स्थानीय निकायहरुले संचालन गर्ने गरेको छ ? हरेक वर्ष अति उत्कृष्ट कार्य गर्ने महिलाहरुलाई सम्मान गर्ने कार्यक्रम मनाउने गरिएको छ ?	०-१	०.५
घ	महिला हिंसा विरुद्ध सून्य सहिष्णुता अपनाएको छ ?	०-१	०
८.३	नेपाल सरकारका सामाजिक समावेशीका विकासका नीति र प्रतिबद्धताहरुको कार्यान्वयन	४	२.५
क	संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय बाल अधिकारी महासन्धी १९८९ मा गरिएको प्रतिबद्धता कार्यान्वयन गर्न कार्यक्रमहरुमा रकम विनियोजन गरी कार्यक्रमहरु समयमै सम्पन्न गरेको छ ?	०-१	०.५
ख	के स्थानीय निकायबाट समाजमा रहेको विभिन्न जातीगत छुवाछुत सम्बन्धी सामाजिक कुरीती हटाउन कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने गरको छ ?	०-१	०.५
ग	के स्थानीय निकायबाट आदिवासी जनजातीहरुको विकासको लागि कार्यक्रमहरु यी वर्गहरुको सहभागितामा संचालन गर्ने गरको छ ?	०-१	१
घ	महिलाविरुद्ध हुने सबै प्रकारका भेदभाव उन्मूलन गर्ने महासन्धि कार्यान्वयनका लागि तयार गरिएको राष्ट्रिय कार्ययोजना र संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय सुरक्षा परिषदबाट पारित प्रस्ताव नम्बर १३२५ र १८२० को कार्यान्वयन राष्ट्रिय कार्ययोजनामा स्थानीय निकायको जिम्मेवारी भनि उल्लेख गरिएका कार्यक्रमहरुमा रकम विनियोजन गरेको छ ?	०-१	०.५

जम्मा ५७.५

नोट: अंक दिदा, हुदै नभएको अवस्थामा = ०, ठिककै भएमा = ०.५ र राम्रो अवस्था भएमा = १ अंक प्रदान गरिएको हो ।

अनुसुची १:

लैङ्गिक अडिटमा सहभागि कार्यदलका पदाधिकारीहरु

क्र.स.	नामथर	पद	निकाय
१	महेश भट्टराई	स्थानीय विकास अधिकारी	जि.वि.स.
२	रेवतिरमण पराजुली	प्र.जि.ई.	जि.प्रा.का.
३	तिलकराज वि.सी.	यो.अ.	जि.कृ.वि.का.
४	रामेश्वर अर्याल	यो.अ.तथा प्र.अ.	जि.वि.स.
५	निलकण्ठ ढकाल	वि.नी.	जि.शि.का.
६	नवराज पोखरेल	त.अ.	शाखा त.का.
७	बन्धुराज बराल	लेखा अधिकृत	जि.वि.स.
८	पूर्णप्रसाद भारती	स.ब.अ.	जि.ब.का.
९	ज्ञानप्रसाद ढकाल	ना.सु.	जि.भू.सं.का.
१०	ठगिकुमारी खनाल	ब.म.का.	म. तथा बा.का.
११	राजेश्वरी आचार्य	म.का.	खा.पा.स.डि.का.
१२	दीर्घनारायण सुवेदी		प.सि.डि.का.
१३	सरिता गौतम	उ.वि.अ.	घरेलु तथा सा. उ.वि.स.
१४	दिपक रेग्मी	कार्यकारी अधिकृत	पु.व.न.पा.
१५	श्री ताराचन्द्र ढकाल	आ.ले.प.अधिकृत (सदस्य)	जिविस
१६	श्री यामप्रसाद रेग्मी	शाखा अधिकृत (सदस्य)	जिविस
१७	श्री धनप्रसाद कोईराला	शाखा अधिकृत (सदस्य)	जिविस
१७	थानापति न्यौपाने	सा.वि.अ.	जिविस
१८	रामप्रसाद न्यौपाने	ब.सा.प.(सदस्य सचिव)	जिविस
१९	श्री भगवति शर्मा भण्डारी	जिल्ला शासन विज्ञ	जिविस
२०	श्री श्रृजना लामिछाने	लेखापाल (सदस्य)	जिविस

२१	श्री डोलराज ढकाल	ब.सा.प.	जिविस
२२	श्री बलराम पौडेल	लेखापाल	जिविस
२३	श्री बलराम न्यौपाने	ना.सु.	जिविस
२४	श्री ढाकाराम पौडेल	ना.सु.	जिविस
२५	श्री केदार पाण्डे	स.उ.तथा वा.अ.	जि.वि.स.
२६	श्री पशुपति कुंवर	ई.	जि.प्रा.का.
२७	श्री टिकाराम सापकोटा	ना.सु.	जि.प्रा.का.